

Bâtıl Yollar İçinde Doğruyu Arayanlara HAKK YOL

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ .

“İşte, ey akıl ve basîret sâhibleri siz
(bundan) ıbrret alın (ve Hakk’a yönelin)”

Haşr, 2
Haniflik, Milliyetçilik, Ümmetçilik

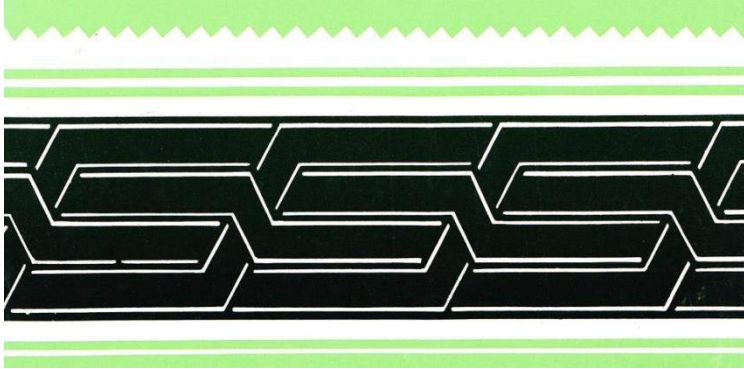
BÂTIL YOLLAR İÇİNDE DOĞRUYU ARAYANLARA HAKK YOL

Y a z a n

Celâleddin Karakılıç

2010

Ü ç ü n c ü B a s k ı

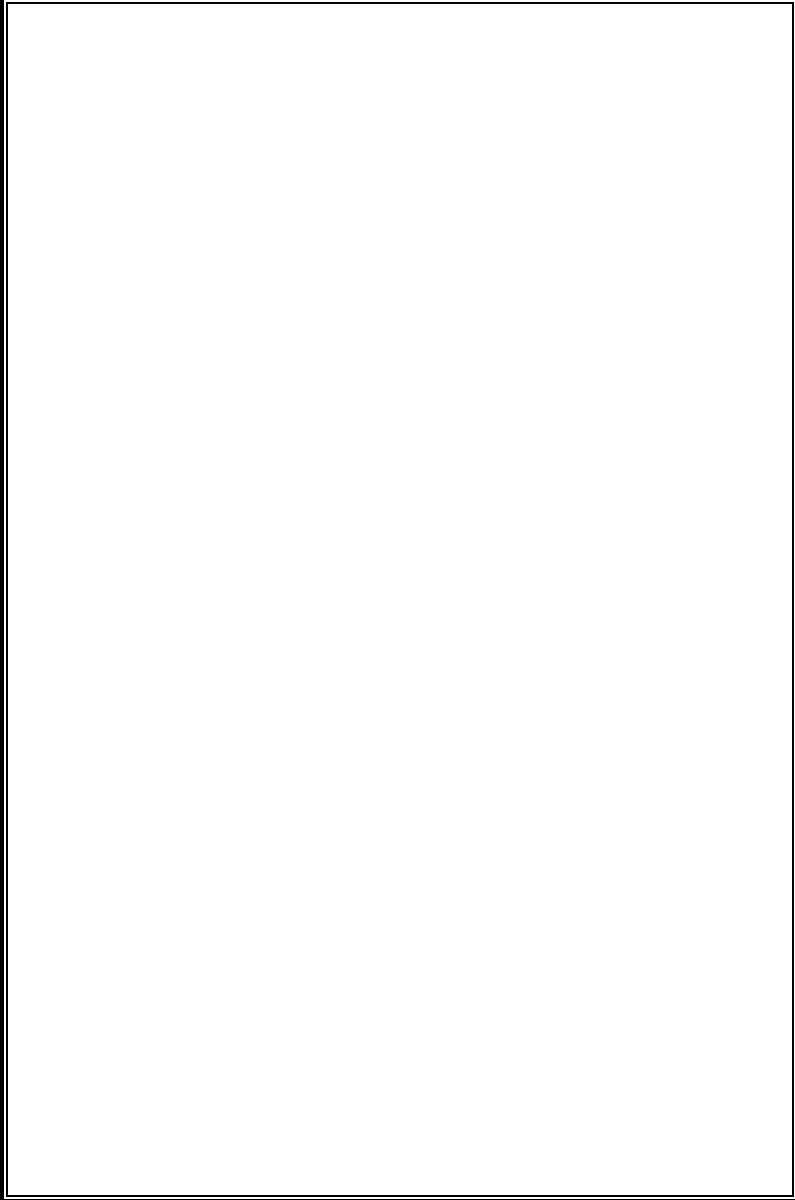

Bâtil Yollar İçinde Doğruyu Arayanlara HAKK YOL

**BÂTIL YOLLAR İÇİNDE
DOĞRUYU ARAYANLARA**

HAKK YOL

Bâtıl Yollar İçinde Doğruyu Arayanlara HAKK YOL

Bâtıl Yollar İçinde Doğruyu Arayanlara HAKK YOL

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ .

“İşte, ey akıl ve basîret sâhibleri siz
(bundan) **ıbret alın** (ve Hakk’a yönelin)”

Haşr, 2

Haniflik, Milliyetçilik, Ümmetcilik

**BÂTIL YOLLAR İÇİNDE
DOĞRUYU ARAYANLARA
HAKK YOL**

Y a z a n

Celâleddin Karakılıç

2010

Ü ç ü n c ü B a s k ı

Bâtl Yollar İçinde Doğruyu Arayanlara HAKK YOL

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَحْمَدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. لَا الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. لَا مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ط إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ. ط
إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ. لَا صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ لَا غَيْرِ الْمَعْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ.
أَحْمَدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِلْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ. وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.
أَحْمَدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى .
الصلوة والسلام على سيدنا محمد ن الذي أنزل الله به القرآن وأكمل به الدين وعلى آله
وصحبه الطيبين الطاهرين ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين.

Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

Bütün âlemlerin Rabb'i, Rahmân ve Rahîm, Din Günü'nün sâhibi olan Allâh'a hamd olsun. Yâ Rabb, biz yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz. Bizleri doğru yola hidâyet eyle, o kendilerine ni'met verdiklerinin yoluna ilet, gazâba uğrayanlarinkine ve sapıklarinkine değil

Bizi, îmân'a ve (fitrat dîni olan) İslâm'a hidâyet eden Allâh'a hamd olsun. Allâh kimi dilerse onu, (kendisinde hayır gördüğü kimseleri) doğru yola iletir.

Hamd olsun Allâh'a ve selâm olsun O'nun beğenip seçtiği (kendisinde hayır görüp doğru yola iletmediği) kullarına.

Salât ve selâm, Allâh'ın, Kurân'ı inzâl ettiği ve dîni ikmâl etdirdiği seyyidimiz Hazreti Muhammed üzerine, tayyîb, tâhir olan Âl ve Ashâb'ının üzerine ve kıyâmete kadar ihsân ile Âl ve Ashâb'ına tâbi' olanların üzerine olsun.

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ .

**“İşte, ey akıl ve basîret sâhibleri siz
(bundan) ibret alın (ve Hakk’a yönelin)”**

Haşır, 2

Haniflik, Milliyetçilik, Ümmetçilik

Ö n s ö z

İnsan. Ne güzel bir kelime ve bu kelimenin ifâde ettiği ne güzel bir yaratık. Onun için pek çok sözler söylenmiş, pek çok şeyler yapılmış. Bu, ne kadar yüce bir varlık ki onun hakkında:

Yaratan Rabb'i,

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَن تَقْوِيمٍ.

“Tîn, Zeytûn, Sînîn dağı ve bu emîn şehir hakkı için yemîn ederim ki biz, insanı en güzel bir sûrette yaratdık”.¹

diyerek onun üstün bir vasfa sâhib bulunduğunu;

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ
عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا.

“And olsun ki biz âdem oğullarını (insanı) üstün bir izzet ve şerefe mazhar kıldık. Onlara, karada, denizde taşıyacak (vâsıtalar verdik). Onlara, güzel güzel tertemiz rızıklar verdik. Onları, yarattığımızın bir çoğundan (hepsinden) cidden üstün kıldık (onlara tafdîl etdik).”²

diyerek bütün mahlûkâtın, büyük bir cömertlik ve fedâkârlıkla onun emrine (*hizmetine*) âmâde bulunduğunu;

¹ -Tîn, 1-4.

Buradaki **“Emîn şehir”** den murad, her bakımdan emîn bir şehir olan Mekke şehri veya Allâhü Teâlâ'dan başka hiç bir kimsenin hiç bir şekilde nüfûz ve te'sir edemeyeceği ma'nevî kalb'dir ki Allâhü Teâlâ'ya ve emirlerine îmânın esâsı ve tasdîki veyâ reddi, burada tecellî eder. Buna gore de insan, cennetlik veyâ cehennemlik olur.

² -İsrâ', 70.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ...³

“Âdeme (insana) bütün isimleri O (Allâh) öğretti”.³

الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ. عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ.

“Kalemle yazı yazmayı O öğretti. İnsana bilmediğini de O öğretti”.⁴

diyerek yüksek bir ilim sâhibi olduğunu;

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً^ط

“Hani Rabb’in meleklerle: -*Muhakkak ben yer yüzünde (benim emirlerimi teblîğ ve infâza me’mûr) bir halîfe (bir insan) yaratacağım- demişti*”.⁵

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيُبْلِغَكُمْ فِي
مَا آتَيْتُمْ^ط

“O, sizi yer (yüzün) ün halifeleri yapan, size verdiği şey’lerde sizi imtihâna çekmek için kiminizi derecelerle kiminizin üstüne çıkarandır”.⁶

diyerek yeryüzünün halîfeliğine lâayık olduğunu beyân edip şânını yüceltir.

Kibirleşip gururlanarak Allâhü Teâlâ’nın “Âdem için (Allâh’a) **secde edin**” emrine uymayan, yaptığı bu hatâda ısrârından dolayı Allâhü Teâlâ’nın rahmetinden ebedî olarak

³ -Bakara, 31.

⁴ -Alâk, 4-5.

⁵ -Bakara, 30.

⁶ -En’âm, 165.

uzak kalan ve bundan dolayı da insanın en büyük bir düşmanı olarak bildirilen İblîs (Şeytân),

قَالَ فِيمَا أُعُوذُنِي لَاقِعُدَنَّ هُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ لَا . ثُمَّ لَا تَتَّبِعُهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ ط وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ .

“(Mâdem ki) Sen beni azgınlığa mahkûm etdin. And olsun ki ben de buna karşılık, onları (senin yolundan) saptırmak için, senin doğru yolunda (pusu kurup) oturacağım. Sonra, and olsun ki onların önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından gelip (onlara musallat olacağım). Sen de onların çoğunu şukr edici (kulluk ve ibâdet edici) olarak bulamıyacaksın”.⁷

diyerek düşmanlığını belirtir ve olanca kuvveti ile onun kadrini düşürmeye çalışır.

اللَّذِينَ يَخْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا ج رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ .

“Arşı yüklenen, bir de onun etrâfında bulunan (melekler), Rabb’lerini hamd ile (tenzîh ve) tesbîh ederler. Ona îmân ederler. Mü’minlerin de bağışlanmasını isteyerek (şöyle derler): *-Ey Rabb’imiz, Senin rahmetin ve ilmin her şey’i kuşatmıştır. O halde tevbe edenleri, senin yoluna uyup gidenleri bağışla. Onları cehennem azâbından koru-*”.

⁷ -A`râf, 16-17.

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ج.

“Ey Rabb’imiz, onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden sâlih olanları da -kendilerine va’d ettiğin- Adn cennetlerine sok. Azîz ve Hakîm olan (yegâne gâlib, hüküm ve hıkmî sâhibi olan) şübhesiz ki (ancak) Sensin Sen”.

وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ ط وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ ط وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ. ع

“Bir de onları her türlü fenâlıklardan koru. Sen, kimi kötülüklerden korursan o gün (âhiretde) muhakkak ki onu rahmet (ine mazhâr) etmişindir”. Bu, en büyük necât ve saâdetin ta kendisidir”.⁸

وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ ط أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ.

“Melekler, Rabb’lerini hamd ile tesbîh ediyorlar. Yeryüzündeki kimselerin (Mü’minlerin) başışlanmalarını istiyorlar. Gözünüzü açın. Şübhesiz ki Allâh, Ğafûr ve Rahîm’dir (bağışlayıcı ve esirgeyicidir)”.⁹

diyen melekler, **“Yâ Rabb’i, kulunu avf et. Onun günahlarını başışla. Ona rahmet et.”** diye istiğfâr ederek onun değerini yükseltir. Ona, hakk ve hakîkâti ilhâm edip göstermeye çalışır.

✱

✱ ✱

⁸ -Mü’min, 7-8-9.

⁹ -Şûrâ, 5.

Peygamberler onun için “*Ümmetim*” diye, analar babalar “*Oğlum, kızım*” diye, yakınları “*Eşim, dostum*” diye, yanıp yakılır.

Hemcinsleri ise, onun için yaşadıklarını, onun için çalıştıklarını, onun için uğraştıklarını, onun için didindiklerini, onun için öldüklerini, onun için fedâkârlık yaptıklarını, iddiâ eder.

Evet, bunların hepsi de doğru ve gerçektir. İnkârı mümkün olmayan birer hakîkâtdir. Ancak, sonuncusu üzerinde biraz düşünmek, durmak ve araştırma yapmak, insafî bir davranış olmaz mı?

Şurası bir gerçektir ki insanlık târihi boyunca bu böyle olmuş ve hâlen de öyle olmaktadır. Bundan sonra da aynı şekilde olacağında şüphe yoktur. Ne yazık ki bu çalışmaların, uğraşmaların, didinmelerin, fedâkârlıkların pek çoğu *-gerçekle ilgili olmadığından-* hemcinslerini mutluluğa erdirmekten ziyâde onları hüsrâna, dalâlete, zarara, ziyâna ve iflâsa sürüklemiş, büyük bir gaflete düşürmüş ve bir hoş sadâ bırakmadan göçüp gitmelerine sebep olmuştur. Pek azı da *-Hakk ve hakikâte dayandığından-* büyük mutluluklar getirmiş, hemcinslerini, Hâlik ve mahlûk karşısında çok şerefli ve i'tibârî derecelere yükseltmiştir.

Bu iki yönü ile insan hayâtı, ba'zan bir şâirin dilinde birkaç mısra, ba'zan bir kâtilin elinde birkaç kurşun, ba'zan bir rüzgârın önünde bir kuru yaprak, ba'zan bir çobanın elinde

birkaç sürü, ba'zan da bir sarrâfin elinde birkaç cevher olmuştur,

İşte bu yönleri ile insan, gerçekten üzerinde durulmaya, düşünmeye ve araştırma yapmaya değer bir mahlûk. Asıl hüner, asıl ma'rifet, ona bir şâir, bir kâtil, bir rüzgâr, bir çoban gözü ile değil, bir sarrâf gözü ile bakmaktır. Bu yapılabilirse o, düştüğü ve düşürüldüğü derekelerden kurtarılıp hakîki değerine yükseltilmiş, asıl değerini bulmuş olur.

Onu, düştüğü ve düşürüldüğü derekelerden kurtarıp hidâyete yöneltmek, en doğru yolda yürütmek, gerçekleri, işitir, görür ve anlar hâle getirmek; dalâletde bırakmaktan, fesât yollarında yürütmekten, gerçekleri, işitemez, göremez ve anlayamaz hâle getirmekten, çok daha iyi, çok daha şerefli, çok daha yücedir. Onun üzerine atom bombaları yağdırmak, onu fesât yollarında yürütmekten, hakîkâtleri işitemez, göremez ve anlayamaz hâle getirmekten, gaflet içerisinde yaşatıp boş emeller peşinde heder olup gitmesine sebep olmaktan daha güzel ve daha ehvendir. Çünkü birincisinin azâbı geçici, ikincisinin azâbı süreklidir.

وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ج

“Fitne katilden beterdir”.¹⁰

¹⁰ -Bakara, 191.

Fitne : İmtihân, sınav ve sinama ma'nâsına geldiği gibi, bir adamı veyâ bir topluluğu azdırmak, doğru yoldan saptırmak, dâhilî ihtilâf, ayrılık, karışıklık, küfür, azgınlık, sapıklık, günah işlemek, rüsvaylık, belâ', azâb, çirkin olan bir şey'i beğenip kalbin ona meyl ve muhabbet etmesi, ma'nâlarına da gelir.

İmâm Birgivî Hazretleri de, Tarîkât-ı Muhammediyye adlı eserinde, fitneyi şu şekilde ta'rîf ve tavsîf eder:

“**Fitne**, insanları, meşrû' bir fâide olmaksızın, ızdırâba, ihtilâle, ihtilâfa, mihnet ve belâ'ya düşürmekdir ki kalbe ârız olan âfetlerdendir”.

Kurân-ı Hâkîm ve Meâl-ı Kerîm, C.1.ss.52. Hasan Basri Çantay.

وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ط

"Fitne katilden daha büyüktür".¹¹

ilâhî hitâbı ise, bunun en güzel bir delilidir.

Evet, teşhis budur. İlâcı ise, Allâh'a, Peygamber'e ve Kurân'a inanmak, onlara tam bir teslimiyet ile itâat etmek, bu sûretle de hakîkî İslâm'ı, *-dalâlete, bid'ate, hatâya ve tefrikaya düşmeden-* bütün hükümleri ile yaşamaya ve yaşatmaya çalışmaktır. Zâten **Kelime-i Tevhîd** 'in ma'nâsı da bunu ifâde etmez mi? ¹² Elbetde. Şu hâlde hakîkât bu olunca,

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ .

"İşte, ey akıl ve basîret sâhibleri, siz (bundan) ibret alın (ve Hakk'a yönelin)".¹³

Bu küçük kitâbcık, teşhîsin ve ilâcın bu olduğunu, bundan başka bütün yolların hatâlı ve gerçekden uzak bulunduğunu *-bir kerre daha-* hatırlatmak için hazırlanmıştır. Çünkü, Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm*,

¹¹ -11-Bakara, 217.

¹² -**Kelime-i Tevhîd**, "*Lâ ilâhe ille 'llâh: Allâh'dan başka hiç bir ilâh (hiç bir tanrı, hiç bir ma'bûd) yoktur, ancak O vardır*" cümlesidir ki bu mübârek söze "*Kelime-i Tevhîd*", bunu söylemeye de "*Tehlîl*" denir. Bu cümle, Kelime-i Tevhî'din birinci rûknünü teşkil eder.

Bunun ikinci rûknü (kısmı) ise, "*Muhammedü'r-Rasûlü'llâh: Muhammed (aleyhi's-selâm) Allâh'ın elçisi, peygamberidir*" cümlesidir.

Bunları ve ifâde ettikleri ma'naları *-istisnâsız olarak-*, kalbi ile tasdik edip dili ile ikrâr eden bir Müslümân, Allâh'dan başka hiç bir şey'e kıymet ve değer vermez ve onların peşinden gitmez.

¹³ -Haşr, 2.

أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ؟

"Allâh'ında en büyük günah nedir?" diye soran bir kimseye,

أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدَاءً وَهُوَ خَلَقَكَ.

"Seni yaratmış olduğu hâlde Allâh'a şirk koşmandır."¹⁴

buyurmuştur.

Bu bakımdan bize düşen vazîfe, hakk ve hakîkâti, hemcinslerimize göstermek ve hatırlatmaktır. Huküm ise Allâhü Teâlâ'ya âitdir.

Tevfik ve hidâyet yalnız ve yalnız Allâh'dandır.

Celâleddin Karakılıç

6-Mart-1976

Talas

¹⁴ -Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, C. 1. ss 364. Ahmed Davudoğlu.

HANÎF ve HANÎFLİK

Bu kelimelerin ifâde ettiği anlamları belirtmeden önce, “**H a n î f**” kelimesinin ilgili bulunduğu “**H a n e f**” mastarından söze başlamak daha uygun olur kanâatindeyiz. Bunun için “**H a n e f**” kelimesinin anlamını îzah etmekle konumuza gireceğiz.

EI-H a n e f (اَلْحَنَفُ) : Lügatde, ayak eğriliği, ayağın baş parmakları *-içe doğru-* eğri olmak ma'nâsına olduğu gibi, dalâlden (*sapıklıktan*) istikâmete, eğrilikden doğruluğa meyl etmek ma'nâsına bir mastardır ki Arabça "*Darebe* (ضَرَبَ), *Alime* (عَلِمَ) ve *Hasüne* (حَسُنَ)" bablarından gelir.

Aksine olarak, hidâyetden dalâlete, doğruluktan eğriliğe, hakk olandan hakk olmayana meyl etmeye de “**E I-C e n e f** (اَلْحَنَفُ)” denir ki bu da, Arabça "*Darabe* (ضَرَبَ) ve *Alime* (عَلِمَ)" bablarından gelen bir mastardır.

Mutlak (*kayıtsız*) olarak da, üzerinde bulunduğu (*ya'nî inandığı, yaptığı, düşündüğü, işitdiği, gördüğü, bildiği*) herhangi bir şey'den başka bir şey'e dönmek, yüz çevirmek ve meyl etmek ma'nâsınadır ki bu anlamda (حَنَفَ إِلَيْهِ : **Hanefe ileyhi**: *Ona döndü, yöneldi, meyl etdi*) denilir. Aynı şekilde (حَنَفَ الرَّجُلُ : **Tehannafe'r-racül**: *Adam tam olarak Hakk'a yöneldi ve O'na ibâdet eder oldu*) ma'nâsında da kullanılır.

Konumuz olan “**EI-H a n î f** (الْحَيْفُ)” ise, “*El-H a n e f* (الْحَنْفُ)” mastarından gelen bir sıfat olup eğrilikden, sapıklıktan, çirkinlikten, evvelki yaramazlıktan yüz çevirip Hakk’a yönelen, dönen, meyl eden demektir ki Cem’i (*çoğulu*), “**Hunefâ**’ (حُنَفَاء)” gelir. Nisbetinde “**Hanefî** (حَنْفِي)” denilir.

Hazreti İbrâhîm *aleyhi’s-selâm*’ a da, -babasının ve kavminin tanrı diye taptığı bâtil ilâhlardan (*tanrılardan*) yüz çevirip Hakk’a ve hakîkâte yönelerek yalnız bir olan, var olan, noksan sıfatlardan münezze (*uzak*) olup kemâl sıfatları ile muttasıf bulunan (*övilen*) Allâhü Teâlâ’ya kulluk etmeye başladığı için “*H a n î f*” denilmiştir.

Şu halde “**H a n î f**” kelimesinin asıl ma’nâsı, sapıklığı, eğriliği, kötülüğü, çirkinliği ve bâtilı bırakıp hidâyete, doğruluğa, iyiliğe, güzele ve Hakk’a yönelerek o yolda dosdoğru (*doğrusuna*) giden demektir. Bunun için de örfde -bu ma’nâ ile ilgili olarak- Hazreti İbrâhîm *aleyhi’s-selâm*’ ın ta’kîb ettiği yolu benimseyip O’nun yolundan gidenlere ve O’nun tebliğ etmiş olduğu Dîne (*Şeriat’e*) uyanlara, “**H a n î f**” ismi verilmiştir.

Bu yola yönelip aynı inanç ve gâye etrâfında toplanarak Hazreti İbrâhîm *aleyhi’s-selâm*’ı önder tanıyanlara da “**İbrâhîm milleti**” denilmiştir ki başka dinlerden, bâtil inanç ve ma’butlardan çekilip onlardan yüz çevirerek yalnız, var olan, bir olan, noksan sıfatlardan münezze olup kemâl sıfatları ile muttasıf bulunan Allâhü Teâlâ’ya yönelip eğilen, yalnız O’na kulluk eden “*H a n î f*” ler (*ya’nî hakperest müslimler*,

muvaahhidler, dâimâ hakîkî istikâmetden ayrılmayan müttekiler) demektir.¹⁵

Bu i'tibârla **H a n î f l i k** , İslâm Dîni'nin i'tikâd, İbâdet, ahlâk ve ictimâiyyet (*muâmelât*) esâslarına sımsıkı bağlı bulunan kimselerin (*ya'nî mü'min, müslim, muvaahhid, muhsîn ve müttekî'lerin*) en güzel ve en açık bir vasfıdır. İmâm A'zâm Hazretleri'ne "**Ebû Hanîfe: Hanîfliğin babası** " denildiği gibi.

Bunun içindir ki Kur'ân-ı Kerîm'de yer yer tavsiye edilen ve yapılması emr olunan "**H a n î f l i k**", başlıca şu ma'nâları ifâde eder:

1-Ba'zan, müşriklere karşı, Hazreti İbrâhim *aleyhi's-selâm* 'ın milleti olarak ifâde buyurulmuş ve beşeriyetin ta'kîb edeceği en doğru ve en güzel yol olarak gösterilip tavsiye edilmiştir.

Şu âyet-i kerîmeler, bu husûsu açık bir şekilde ifâde edip belirtirler:

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ط قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ط وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَآلِ سَبْطٍ وَمَا أَوْتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ ؕ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ ؕ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ.

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا ؕ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَاهُمْ فِي شِقَاقٍ ؕ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ ؕ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ط.

¹⁵ -El-Müncid. Ahter-i kebir.

Hak Dîni Kur'ân Dili Türkçe Tefsîr, C.6.ss.3821. ve C.9.ss.5997. E. M. H.Yazır.

صِبْغَةَ اللَّهِ جَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً نَّ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ.
قُلْ أَنْتُمْ أَحْتَجُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ جَ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ جَ وَنَحْنُ لَهُ
مُخْلِصُونَ لَ.

“(Yahûdî ve Hıristiyanlar, Müslümânlar): **-Yahûdî veyâ Nasrânî olun ki doğru yolu bulasınız- dediler.** (Habîbim) **De ki: Hayır,** (biz) **hanîf olarak** (müslim ve muvahhid olarak) **İbrâhîm’in dînindeyiz** (milletindeyiz). **O, Allâh’a eş tutanlardan değil idi”.**

“(Ey mü’minler) **deyiniz ki: Biz Allâh’a, bize indirilene** (Kurân-ı Kerîm’e), **İbrâhim’e, İsmâîl’e, İshâk’a, Ya’kûb’a ve Esbât’a** (onların evlât ve torunlarına) **indirilenlere, Mûsâ’ya, İsrâ’ya verilenlere ve (bütün) peygamberlere Rabb’leri katından verilen** (kitâb ve âyetlere) **îmân etdik. Onlardan hiç birini** (kimine inanmak, kimini inkâr etmek sûretiyle) **diğerinden ayırd etmeyiz. Biz Allâh’a teslim olmuş** (Müslümânlarız)”.

“**Artık onlar da sizin îmân ettiğiniz gibi îmân ederlerse, muhakkak doğru yolu bulmuşlardır. Yüz çevirirlerse, onlar ancak** (size karşı) **muhâlefettedirler. O hâlde** (Habîbim), **onlara karşı Allâh yeter,** (Allâh seni sıyânet eder, korur). **O, hakkıyla işiten, hakkıyla bilendir”.**

“(Biz) **Allâh’ın boyası ile** (ilâhî fıtratı ve dîni ile) **boyanmışızdır. Allâh’dan daha güzel boyası olan kim vardır? Biz O’na kulluk edenleriz”.**

“(Habîbim) **De ki: Siz** (Arab’dan bir peygamber geldi diye) **bizimle Allâh hakkında çekişiyor musunuz? Halbuki O, bizim de Rabb’imiz, sizin de Rabb’inizdir.** (Dilediğini O

seçer). **Bizim yaptıklarımızın (mükâfâtı) bize, sizin yaptıklarınızın (mücâzâtı, cezâsı) size âittir. Biz O'na bütün samîmiyetimiz ile bağlanmışızdır”.**¹⁶

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

“De ki: Allâh (sözün) doğrusunu söylemiştir. Onun için Hanîf olarak (Allâh'ı bir olarak tanıyan, noksan sıfatlardan münezze ve kemâl sıfatları ile muttasıf bulunduğu inanan müslim ve muvahhid bir kimse olarak), İbrâhim'in dînine (milletine) uyun. O, müşriklerden değil idi”.¹⁷

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا.

“İyilik yapan (bir insan) olarak, tam bir hulûs ile, kendisini Allâh'a teslim eden İbrâhim'in, Hanîf olan (Allâh'ı bir tanıyan) dînine (milletine) tâbi' olan kimseden daha güzel dinli kim vardır? Allâh, İbrâhim'i, bir dost edinmiştir”.¹⁸

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۚ

“Şübhesiz ki ben, bir muvahhid olarak, yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allâh'a yöneldim. Ben müşriklerden değilim.

قُلْ إِنِّي هَدَيْتَنِي رَبِّيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۚ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

¹⁶ -Bakara, 135-136-137-138-139.

¹⁷ -Âl-i İmrân, 95.

¹⁸ -Nisâ', 125.

“De ki: Şübhesiz ben (oyum ki) Rabb’im beni dosdoğru bir yola (sırât-ı müstekîm’e), dimdik ayakta duran bir dîne, İbrâhim’in hanîf olan (Hakk’a yönelmiş olan) (Tevhîd) dînine (milletine) iletmiştir (hidâyet etmiştir). O, hiç bir zaman (Allâh’a) eş koşanlardan değil idi”.¹⁹

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا ط وَآمَّ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ لَ .

شَاكِرًا ۝ لِأَنْعَمِهِ ط اِخْتِيْبُهُ وَهَدْيِهِ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ .

وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ط وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ .

فَمَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ ابْعِدْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ط وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ .

“Hakîkaten İbrâhim (başlı başına) bir ümmet idi. Allâh’a itâatkâr idi. Hanîf idi (bâtıl dinlerden uzak ve Tevhîd dînine mensûb muvahhid bir Müslümân idi). O, hiç bir zaman müşriklerden olmamıştır”.

“O, (Allâh’ın) ni’metlerine şukr eden (bir zât) idi. (Allâh) O’nu beğenip seçmiş ve kendisini doğru bir yola (sırât-ı müstekîm’e) iletmiş (hidâyet etmiş) idi”.

“Biz O’na dünyâda bir güzellik (iyi bir hâl ve bütün dinler mensûbu nezdinde anılmağa değer yüksek bir mevki’) vermiş idik. Şübhesiz ki O, âhirette de muhakkak sâlihlerdendir”.

“Sonra (Habîbim) sana şöyle vahy etdik: Hanîf (muvahhid bir Müslümân) olarak İbrâhim’in dînine (milletine) uy. O, hiç bir zaman müşriklerden olmadı”.²⁰

¹⁹ -En’âm, 79 ve 161.

²⁰ -Nahl, 120-121-122-123.

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمَ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا ط وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ. إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا ط وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ.

“İbrâhim, ne bir Yahûdî, ne de bir Hristiyân idi. Fakat O, hanîf olan (Allâh’ı bir tanıyan) dosdoğru bir Müslümân idi. O, müşriklerden de değil idi”.

“Muhakkak, İbrâhim’e insanların en yakın olanı, her hâlde O’na tâbi’ olanlar ile şu Peygamber ve (şu) îmân edenlerdir. Allâh, o îmân edenlerin velisidir (yardımcısıdır)”.²¹

2-Ba’zan, mutlak olarak, insanların bi’l-hâssa ben mü’minim, müslümânım diyen kimselerin,

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ.

“Şirk en büyük bir zulümdür”.²²

âyet-i kerîmesine göre, en büyük bir günah ve sapıklık olan **şirk**’den (*Allâhâ eş tanımaktan, eş koşmaktan*) sakınmaları husûsunda ifâde buyurulmuş ve en doğru yolun (*ya’ni sıvât-ı müstekîm’in*), **Hanîflik** olduğu belirtilmiştir.

Şu meâldeki âyet-i kerîmeler de, bu husûsu açık bir şekilde ifâde eder

حُنْفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ط وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخَطَطَّهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَى بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ.

²¹ -Âl-i İmrân, 67-68.

²² -Lukmân, 13.

“**Allâh için hanîfler olmak** (her bâtil dinden ve sapıklıktan çekilip ihlâs ile en doğru yol olan Tevhîd dînine sarılmış mü'min ve muvahhidler olmak) **ve O'na hiç bir şey'i şirk** (eş, ortak) **koşmamak sûretiyle** (müşriklerin daldıkları o fenâlıklardan sakının, çekinin). **Her kim Allâh'a şirk koşarsa** o, sanki semâdan (yüksekden) düşüp (parçalanmış) da onu kuşlar kapıp didikliyor, yâhud rüzgâr onu uzak bir yere atıp sürüklüyor gibidir. (İşte, şirk böyle helâk edicidir. İnsanın kalbini didik didik didikler, sonu gelmez uçurumlara sürükler)”.²³

3-Ba'zan da, yukarıda ifâde edildiği gibi, en doğru yol olan İslâm Dîni'nin i'tikad, ibâdet, ahlâk ve ictimâiyet (*muâmelât*) esâslarına sımsıkı bağlanarak Tavhîd ve İhlâs sâhibi olmayı, ona yönelip gönül vermeyi, tekrar tekrar tavsiye etmek için ifâde buyurulmuştur.

Şu meâldeki âyet-i kerîmeler de, bu husûsu açık bir şekilde ifâde etmektedir.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّىكُمْ ۚ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ
وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ .
وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَالًا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۚ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنْ
الظَّالِمِينَ .

“**De ki: Ey insanlar, eğer benim dînimden her hangi bir şübhede iseniz (şunu iyice bilin ki) ben, Allâh'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapamam. Ancak sizin canınızı alacak**

²³ -Hacc, 31.

olan Allâh'a kulluk ederim. Bana, mü'minlerden olmaklığım emri verilmiştir”.

“Ve: Yüzünü hanîflik dînine (Tevhîd dînine) döndür, sakın müşriklerden olma, (denilmiştir)”.

“(Bana) Allâh’ı bırakıp da sana ne fâide, ne de zarar vermeyecek olan şeylere tapma. Böyle yaparsan o hâlde şübhesiz ki sen (kendine) yazık etmişlerden olursun, (diye emr edilmiştir)”²⁴

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ۗ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۗ

O hâlde (Habîbim), yüzünü bir hanîf (bir muvahhid) olarak dîne, Allâh’ın o fıratına çevir ki O, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allâh’ın yaratışına (hiç bir şey’) bedel olamaz. Bu dimdik ayakda duran bir dîndir. Fakat insanların çoğu bilmezler”²⁵

²⁴ -Yûnus, 104-105-106.

²⁵ -Rûm, 30.

Bu âyet-i kerîmede geçen “*Fıtrat*” nedir? Niçin bu fıtrata (bu dine) hanîf olarak yönelmek emr edilmiştir? Bu husûsu Kur’ân-ı Kerîm, şöyle açıklayıp îzah eder:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ ۗ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۗ قَالُوا بَلَىٰ ۗ شَهِدْنَا ۗ أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَافِلِينَ ۚ
أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ ۗ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ.

“Hani Rabb’in Âdem oğullarından, onların sırtlarından (sulblerinden) zürriyyetlerinizi çıkarıp kendilerini kendilerine şâhid tutmuş, *-Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?-* demişti. Onlar da: *-Evet, (Rabb’imizsin), şâhid olduk-* demişlerdi. (İşte bu şâhidlendirme) kıyâmet günü *-Bizim bundan haberimiz yokdu- dememeniz içindi”*.

“Yâhud -Daha evvel ancak atalarımız (Allâh'a) şirk koşmuşdu. Biz de onların ardından (gelen) bir nesiliz, (biz bunlara uyduk). Şimdi o bâtıl kuranların işlediği (günahlar) yüzünden bizi helâk eder misin?- dememeniz içindi”. (A'râf, 172-173).

Bu meâldeki âyet-i kerîmelerin bildirdiğine göre, bütün insanlar, daha rûhlar âleminde iken, Allâhü Teâlâ'nın **-Ben sizin Rabb'iniz değil miyim-** hitâbına karşı, **-Evet, Rabb'imizsin, biz buna şahidlik edenlerdeniz-** diyerek Allâh'ın varlığını, birliğini, noksan sıfatlardan münezze olup kemâl sıfatları ile muttasıf bulunduğunu, kabûl ve tasdik edip O'nun terbiye ve emânetini kabûl etmiş, buna şahid olduğunu teahhüd edip kabullenmiş, bu sûretle de ezeli bir ahd ve zimmet altına girmişlerdir.

Bu mukâvele ve fitrî mîsâk (*sözleşme ve andlaşma*), beşerin, mebde-i dînîsi (*dîn duyusunun başlangıcı*), mebde-i hukûkîsi (*hukûk fikrinin başlangıcı*), mebde-i medenîsi (*medeniyet anlayışının başlangıcı*) ve mebde-i ictimâîsi (*toplumsal hayatının başlangıcı*) olmuştur.

Her insan, dünyâya gelişinde, bu inanç ve duygu (*bu ahd ve zimmet*) ile yaratıldığından bu hale **“Fıtrat”** veyâ **“İslâm fıtrati”** denilmiştir. Bu fıtrat, mükelleflik çağına gelinceye (*âkil ve bâliğ oluncaya*) kadar devam eder. Bu çağa gelen her insan, bu ezeli ahdini yeniden tâzeleyip gereğini yerine getirirse, mü'min ve müslümân; eğer ahdini yerine getirmeyip verdiği sözü ve yaptığı mukâveleyi inkâr ederse kâfir olur. Akıllı bir insana yaraşan ise, eğriyi bırakıp doğruya yönelen bir **muvaahhid**, Allâhü Teâlâ'nın varlığına, birliğine, noksan sıfatlardan münezze olup kemâl sıfatları ile muttasıf bulunduğu imân eden bir **hanîf** olarak, sırât-ı müstekîm'i (*İslâm yolunu*) tutup *-ömrü boyunca-* onda sebât etmesidir.

Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm* da, bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يمجَسِّنَانِهِ.

“Her çocuk (İslâm fıtrati) üzere dünyâya gelir. Bundan sonra anası babası onu, (Yahûdî ise) Yahûdî, (Nasrânî ise) Nasrânî, (Mecûsî ise) Mecûsî yaparlar. Nitekim kusursuz doğan bir hayvan yavrusu içinde siz kulağı, dudağı, burnu, ayağı kesik olanını hiç görüyor musunuz?”

Sahîhu'l-Buhârî, Cüz',2. Kitâbü'l-cenâiz,ss.120.

Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîf Tercemesi.C.4.ss.529. (664 nolu hadîs-i şerif). Kâmil Miras.

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

“Hepiniz O’na dönün (yönelin), O’ndan korkun, namazı kılın, müşriklerden olmayın”.²⁶

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ ۖ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ
وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ. ط

“Onlar (kendilerine kitâb verilen Yahûdî’ler ile Hristiyân’lar), Allâh’a, hanîfler olarak, dîni O’na tahsîs eden ihlâs sâhibi kimseler olarak, ibâdet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başka bir şey’ ile emr olunmamışlardı. (Ancak hanîfler ve muvahhidler olarak, yalnız Allâh’a ibâdet etsinler, namazı kılınsınlar, zekâtı versinler, diye emr olunmuşlardı). İşte bunlar (sâbit ve pâyidar

* * *

Bu âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfde zikri geçen *Fitri îmân*, ezeldeki ahd-i misâkın bir devâmı olduğundan bülûğ çağına kadar devam ettiği hâlde buna i’tibâr olunmaz. Fakat bülûğ çağına gelip mükellef olduktan sonra kendi fiil ve ihtiyârî ile kazanılan *kesbî îmân*’a i’tibâr olunur. Bu bakımdan kula düşen görev, aslî îmânî (*fitri îmânî*), kesbî îmân ile doğrulayıp tasdik ederek takviye ve te’yîd etmektir. Yoksa tebdîl ve tağyîr değildir.

Hulâsatü’l-Beyân fi Tefsiri’l-Kur’ân, C.11.ss.4276. Mehmed Vehbi.

* * *

İşte bunun içindir ki her insanın fitratında, nefesine şuûrunun mebdeinde, vicdânının derinliklerinde, bir Hakk duygusu, bir ma’rifetü’llâh (*Allâh’ı bilme*) duygusu gizlidir.

Ve yine onun içindir ki başlarının son derece sıkıldığı ızdırâr zamanlarında en anûd (*en inad*) kâfirler bile, derinden derine, Yaratan’a, bir ilticâ’ hissi duyarlar.

Burada bahsi geçen fitrat hakkında fazla bilgi için bak:

Hak Dîni Kur’ân Dili Türkçe Tefsir, C.4.ss.2323-2335. ve C.6.ss.3822-3825.Elmahlû Muhammed Hamdi Yazır.

²⁶ -Rûm, 31.

kalacak olan milletin) **en doğru dînidir.** (Bu üç esâs, *-ibâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek-*, bütün hakk dinlerin hiç değişmeyen en muhkem bir vasfı, en muhkem bir esâsı ve hiç değişmeyen bir aslıdır)".²⁷

4-Hanîflik, Kur'ân-ı Kerîm'de bu şekilde ifâde buyurulduğu gibi, ba'zı âlimler tarafından da,

جَامِعِينَ كُلِّ الدِّينِ.

a-"*Dînin hepsini câmi' olanlar* " diye.

b-*Mücâhid'den, (Hazreti İbrâhim aleyhi's-selâm'ın dînine îmân edenler)* diye.

c-*Ebû Kılâbe'den de,*

لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ قف

"Peygamberlerin hiç birini diğerinden ayırmayız".²⁸

meâlindeki âyet-i kerîmeye binâen, (*Peygamberlerin hepsine îmân edenler*) diye,

ta'rîf edildiği nakl edilmiştir.

* * *

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre **"Hanîflik"**, Hazreti İbrâhim aleyhi's-selâm'ın dîn ve milletine *-Allâhü Teâlâ tarafından verilmiş-* en yüksek bir vasıfıdır. Bununla berâber bu vasıf, yalnız O'na mahsûs değil, *-her türlü müşriklığın zıddı olarak-* bütün peygamberlerin Allâhü Teâlâ'dan vahy ile alıp insanlara tebliğ etmekle me'mûr oldukları **Tevhîd** ve **İhlâs** dîninin ve milletinin de en yüksek bir vasfıdır.

²⁷ -Beyine, 5.

²⁸ -Bakara, 285.

Binâen-aleyh **H a n î f l i k**, şirkin en küçüğünden en büyüğüne kadar her çeşidini içine alan bütün şirk dinlerine karşı, yalan, yanlış, eğri, bozuk, sahte, bâtıl, uydurma inanç ve akidelerden, hevâ ve heveslerden, fikir ve ahlâk kurallarından yüz çevirip dâimâ hakka ve doğruya yönelerek dîni, yalnız Allâh için hâlis kılıp **Tevhîd**, **İhlâs** ve **İstikâmet** esâsları ile tertemiz doğrultmak, onda tefrîka ve ihtilâf çıkarmayıp dâimâ onun etrâfında doğrulukla toplanmaya çalışmak, bu sûretle de tam bir ihsân, ihlâs ve teslîmiyyet ile yalnız Allâh'a kulluk ve ibâdet edip ecir ve mükâfâtını O'ndan beklemektir.

Kur'ân-ı Kerîm'in ifâdesine göre, Hazreti Nûh, Hazreti İbrâhim, Hazreti Mûsâ, Hazreti İsâ ve Hazreti Muhammed *aleyhimü's-selâm* gibi büyük peygamberler, böyle yapmışlar ve böyle tebliğ me'mûr olmuşlardır.²⁹

²⁹ -Şu âyet-i kerîmeler, bu husûsu daha iyi açıklayıp îzah eder:

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ط كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ط اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ.

“O, -Dîni doğru tutun, onda tefrikaya düşmeyin- diye (asl-ı) dinden hem Nûh'a tavsiye etdiğini, hem sana vahy etdiğimizi, hem İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve İsâ'ya tavsiye etdiğimizi sizin için de şeriat yaptı. Senin kendilerini da'vet etmekte olduğun (bu) şey', müşriklere ağır geldi. Allâh kimi dilerse buna (bu dîne, bu tevhîde) onu seçip çeker, (ve kendisine ifâat ile) dönmekte olanları buna muvaffak eder”. (Şûrâ, 13).

حُفَاءَ اللَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ط وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا حَرَّمَ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ.

“Allâh'ın hanîfleri (muvahhidleri), O'na eş tutmayanlar olarak (kaçının, çekinin). Kim Allâh'a eş koarsa o, yüksekten düşüb de

Aynı zamanda bunların peygamberliğini kabûl edib onların yolundan giden hâlis mü'min ve müslümânlar da (*milletler de*) aynı şekilde yapmışlar ve aynı şey'leri yapmakla emr olunmuşlardır.

Neficesi, dünyevî ve uhrevî kurtuluş ve mutluluk olan bu yolun en güzel hâli, şu meâldeki âyet-i kerîmeler ile ifâde buyurulup açıklanmıştır:

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۖ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ. ٤

“Hayır, kim (itâat ve amelinde) ihsân³⁰ mertebesine yükselerek yüzünü tastamam Allâh’a teslim ederse, işte ona Rabb’i katında ecir vardır. Onlara hiç bir korku yoktur. Onlar mahzûn da olmazlar”.³¹

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ.
نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ. ٥

(parçalanmış ve) kendisini kuş kapmış, yâhud rüzgâr onu uzak bir yere atmış (nesne) gibidir”. (Hâcc, 31).

³⁰ -**ihsân**: Allâhü Teâlâ’yı görüyormuş gibi O’na kullukta bulunmaktır. Hazreti Muhammed *aleyhi’s-selâm*, bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuştur:

أَوَّلُ إِحْسَانٍ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ.

“ihsân, Allâh’a, O’nu görüyormuş gibi, ibâdet etmekliğindir. Sen O’nu görmüyorsan da, O seni görüyor”.

Sahîhu'l-Buhârî, Kitâbü'l-îmân, Cüz'.1.ss.20.

³¹ -Bakara, 112.

“-*Rabb'imiz Allâh'dır*- deyib de sonra doğruluğu iltizâm edenler (yok mu?), onların üzerlerine -*Korkmayın, tasalanmayın, va'd olunageldiğiniz cennetle sevinin*- diye diye melekler inecektir, (ölüm zamanlarında)”.

“Biz dünyâ hayâtında da, âhiretde de sizin dostlarınız (size şefâat ve ikrâm edeceğiz). Orada size canlarınızın çektiği her şey' var. Orada size istediğiniz her şey' var”.³²

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ. ٢
أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا ٢ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.

“-*Rabb'imiz Allâh'dır*- deyib de sonra (bütün hareketlerinde) doğruluğu iltizâm edenlere, (evet) onlara hiç bir korku yoktur. Onlar, mahzûn da olmayacaklardır”.

“Onlar, cennetin yârânıdırlar. İşlemekte devam ettikleri (iyi amel ve hareketlerine) mükâfât olarak orada ebedî kalıcıdırlar”.³³

Netîce olarak şunu söyleyebiliriz ki “*H a n î f l i k*”, insanlığı, yanlış inanç ve akîdelerden kurtararak tam bir Tevhîd, İhlâs ve Teslîmiyyet ile yalnız Allâh'a kulluk ve ibâdet etmelerini, bunun netîcesi olarak da dünyâda ve âhiretde selâmetde olmalarını sağlamak amacı ile, Allâhü Teâlâ tarafından -*Rahmetinin bir eseri olarak*- va'z olunmuş ilâhî kanunlar sistemidir. Biz bunların hepsine birden “*D î n*” diyoruz.

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا. ط

³² -Fussilet, 30-31.

³³ -Ahkâf, 13-14.

“Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki ni’metimi tamamladım ve size dîn olarak Müslümânlığı beğenip seçtim ve ondan (ve onun îcablarını yerine getirenlerden) râzı oldum”.³⁴

meâlindeki âyet-i kerîmenin ifâde etdiğine göre bu **dîn**, Allâhü Teâlâ’nın insanlar için beğenip seçtiği, ondan ve onun îcablarını yerine getirenlerden râzı olduğu ve peygamberleri vâsıtasıyla kullarına teblîğ etdirdiği öyle bir dîndir ki bu **dîn**:

a-İnsanlara saâdet (*mutluluk*) yollarını gösterir.

b-Onların saâdete erişmelerine delâlet eder.

c-Yaratılışlarındaki gâye ve hedefi gösterir.

d-Allâh’a ne sûretle kulluk ve ibâdet yapılacağını bildirir.

e-İnsanları, (*kendi rızâları ile dîni kabûl eden akıl sâhiblerini*), hayr olan işlere sevk eder.

Bunun için Allâhü Teâlâ nazarında dîn, ancak **“İ s l â m”** dir. İslâm’dan başka hiç bir dîn, hiç bir sistem, hiç bir düzen, hiçbir doktrin, hiç bir kânûn, O’nun yanında makbûl değildir. Bunun en güzel ve en büyük delîli ise, Kur’ân-ı Kerîm’in şu meâldeki âyet-i kerîmeleridir:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ قف

“Hakk dîn, Allâh’ında (ancak) İslâm’dır”.³⁵

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

“Kim İslâm’dan başka bir dîn (bir sistem, bir düzen) ararsa, ondan (bu dîn,) aslâ kabûl olunmaz ve o, âhirette de en büyük zarara uğrayanlardandır”.³⁶

³⁴ -Mâide, 3.

³⁵ -Âl-i İmrân, 19.

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا. ط

“Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki ni’metimi tamamladım ve size dîn olarak İslâm’ı beğenip seçtim ve ondan (ve onun îcablarını yerine getirenlerden) râzî oldum”.³⁷

Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm*'ın vefâtından seksenbir veyâ sekseniki gün önce Vedâ' Haccı'nda *-en son ahkâm âyeti olarak-* Arafat'da nâzil olan bu âyet-i kerîme'de, Allâhü Teâlâ, kullarının dünyevî ve uhrevî saâdetlerini te'mîn etmek maksâdı ile İslâm'ı (*Müslümânlığı*) beğenip seçtiğini, onu kemâle erdirerek kullarına en büyük bir ni’met olarak verdiğini, bu sûretle de ondan ve onun îcablarını yerine getirenlerden râzî olduğunu beyân edib bildirmektedir.

Hakîkat bu olunca, elbetde ki O'nun nazarında, İslâm Dîni'nden başka hiç bir dîn, hiç bir sistem ve hiç bir düzen, kabûle şâyan değildir. Bu büyük hakîkati idrâk etmeyen, ona kulak vermeyen, onu görmek istemeyen, ona gönül vermeyen, bu sûretle de büyük bir sorumsuzluk içerisinde yaşamak isteyen bir kimse, elbetde ki dünyâda da, âhiretde de büyük bir hüsrândadır, zarardadır, ziyandadır.

Şu meâldeki âyet-i kerîme'ler ise, bunun en güzel ve en açık bir delîlidir:

وَالْعَصْرِ. ۱ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ. ۲ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا
بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ.

³⁶ -Âl-i İmrân, 85

³⁷ -Mâide, 3.

Asra yemîn ederim ki, muhakkak, insan, kat’i bir ziyandadır. Ancak îmân edenler, güzel güzel amel (ve hareket) de bulunanlar, birbirine hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye edenler böyle değildir”.³⁸

Şu hâlde bir insan olarak bize düşen görev, şu meâldeki âyet-i kerîmelerde belirtilen yüksek vasıflara sâhip olmaya ve ona göre yaşamaya çalışmaktır:

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ. ج وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا. ط ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ط وَكَفَى
بِاللَّهِ عَلِيمًا. ط

“Her kim Allâh’a ve Rasûlüne itâat ederse onlar, Allâh’ın kendilerine ni’met verdiği peygamberler, siddîkler, şehîdler ve sâlih kimseler ile berâberdirler. Bunlar ne güzel arkadaşlırlar”.

“Bu ise, Allâh’dan bir lûtuf ve inâyetdir. Her şey’i hakkıyla bilici olarak Allâh yeter”.³⁹

Bu yüksek vasıf ve derecelere ulaşabilmek için de **Fâtiha** sûresinde, bizlere ta’lîm edilen şu esâslara iyice kulak vermek, onları engin bir anlayışla idrâk edib anlamaya çalışmak, tam ve kâmil bir îmân ile Rabb’imize yönelip duâ ve niyâzda bulunmak gerekdir:

³⁸ -Asr, 1-2-3.

³⁹ -Nisâ’, 69-70.

أَحْمَدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. لَا الرَّحْمَنَ الرَّحِيمَ. لَا مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ. ط. إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ. ط. إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ. لَا صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ لَا غَيْرِ
الْمَعْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ.

“Bütün âlemlerin Rabb’i, Rahmân ve Rahîm, Dîn gününün sâhibi olan Allâh’a hamd olsun. Yâ Rabb, biz yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz. Bizleri doğru yola hidâyet eyle, o kendilerine ni’met verdiklerinin yoluna ilet, gazâba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil”.

Bundan sonra da Kur’ân-ı kerîm’in diğeri âyet ve sûrelerinde ifâde buyurulan emir ve yasaklara bütün varlığımız ile teslîm olup gereğini yerine getirmeye gayret sarf etmek, hatâ ve noksanlarımız için yüce Rabb’imizden afv ve mağfîret niyaz edip tevbe ve istiğfâra yönelmek, en sonunda da şöyle demek, lâzımdır.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ. ج. اللَّهُ الصَّمَدُ. ج. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ. لَا. وَمَنْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ.

“De ki: O, Allâh’dır, birdir. Allâh’dır, Samed’dır (her şey’ O’na muhtaçdır, O hiç bir şey’e muhtâç değildir). O, doğurmamışdır, doğurulmamışdır. Hiç bir şey’ de, O’nun dengi ve benzeri değildir”.⁴⁰

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ. لَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ. لَا. وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ. لَا. وَمِنْ شَرِّ
النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ. لَا. وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ.

“De ki: Sığımrım Felâk’ın Rabb’ine. Yarattığı şey’lerin şerrinden. Karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin

⁴⁰ -İhlâs sûresi, 1-2-3-4.

şerrinden. Dügümlere üfleyen (nefeslerin) şerrinden. Ve hased edenin hasedini belli ettiği zaman şerrinden”.⁴¹

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. لَا مَلِكَ النَّاسِ. لَا إِلَهَ إِلَّا النَّاسِ. لَا مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ. لَا الَّذِي يُوسِّسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ. لَا مِنْ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.

“De ki: Sığınırım insanların Rabb’ine. İnsanların yegâne mâlikine. İnsanların ma’bûduna. O sinsi şeytanın şerrinden. Ki o, insanların göğüslerine dâimâ vesvese verendir. (O şeytan) gerek cinden, gerek insanlardan (olsun)”.⁴²

Evet, en doğru yol olan **“H a n î f”** ve **“H a n î f l i k”** kısaca budur.

Bu yol, İslâm yoludur.

Bu yol, hakk ve hakikat yoludur.

Bu yol, mutluluk yoludur.

Bu yol, müttekîler yoludur.

Bu yol, Allâh’ın sevgili kullarının yoludur.

Bu yol, Peygamberler, siddîkler, şehîdler ve sâlih kimseler yoludur.

Bu yol, Allâhü Teâlâ’nın,

الْيَوْمَ أَحْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَآتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضَيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا.^ط

"Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki ni'metimi tamamladım ve size dîn olarak İslâm'ı (Müslümânlığı) beğenip seçtim ve ondan (ve onun îcablarını yerine getirenlerden) râzı oldum."⁴³

⁴¹ -Felâk sûresi, 1-2-3-4-5.

⁴² -Nâs sûresi, 1-2-3-4-5-6.

⁴³ -Mâide, 3.

dediği en yüksek ve en şerefli bir yoldur ki bu ulvî yol, Kur'ân'ın kendilerine hidâyet verdiği "**Müttekî**" lerin yoludur.

Bu yol, Allâh'ın seçtiği, Allâh'ın gösterdiği ve ondan ve onun îcablarını yerine getirenlerden râzı olup bizlere bildirdiği "**Sırât-ı müstekîm**" yoludur.

Bu yolu tutan, bu yola yönelen ve bu yola gönül verip onda yürümesini bilen "**Müttekîler**" e ne mutlu.

Şu hâlde, ey akıl ve basîret sâhibleri,

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّبَكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ. ٤٤

"Ey insan, O (lûtf-ü) keremi bol (olan) Rabbine karşı seni aldatan ne?".⁴⁴

âyet-i kerîmesinde ifade buyurulduğuna göre,

Nihâyetsiz kerem sâhibi olan Rabb'inize karşı sizi aldatan ne ki bu yola yönelip de Allâh'a kulluk yapmıyorsunuz?

O lûtfu, keremi bol olan Rabb'inize karşı sizi gaflete düşüren, hakk yoldan döndüren, gerçekleri işitemez, göremez, anlayamaz hâle getiren ne ki O'ndan yüz çeviriyorsunuz da O'ndan başkasına kulluk ediyorsunuz?

Rahmân, Rahîm, Gafûr, Gaffâr, Gâfir, Raûf, Şekûr, Tevvâb olan ve Esmâu'l-husnâ sâhibi bulunan nihâyetsiz kerem sâhibi Rabb'inize karşı sizi aldatan ne ki bu kadar yüce vasıflara sâhib

⁴⁴ -İnfîtâr Sûresi, âyet 6.

olan Rabb'inizin rahmetinden, afvinden, mağfiretinden kaçılırsunuz?⁴⁵

Yoksa şiddetli ve sürekli azâbına, gazâbına, ve intikâmına karşı, güvendiğiniz ve emîn olduğunuz bir kimse mi var?.

Eğer bâtıldan yüz çevirip hakk yola yönelerek Allâh'a kulluk yapmak istiyorsanız,

“Yâ Rabb'i, sen benim Rabb'imsin, âlemlerin de Rabb'isin, Rahmân'sın, Rahîm'sin, dîn gününün sâhibisin, seni tesbîh ve tenzîh ederim (noksan sıfatlardan münezze kılıp kemâl sıfatları ile muttasıf kılarım), sana hamd ederim, sana şukr ederim”.

diyerek O'nun varlığını, birliğini, ve noksan sıfatlardan münezze olup kemâl sıfatları ile muttasıf bulunduğunu kabul edip O'na hamd-ü senâ etmedikçe;

“Yâ Rabb'i, biz ancak sana ibâdet eder ve ancak senden yardım dileriz”.

diyerek kulluğumuzu i'tirâf edip O'na yalvarmadıkça:

“Yâ Rabb'i, bizi sırât-ı müstekîm'ine (en doğru yoluna) hidâyet eyle, o kendilerine ni'met verdiği peygamberler, siddikler, şehîdler, sâlihler yoluna ilet, gazâba uğrayanlarinkine ve sapıklarinkine değil”.

diyerek hidâyeti isteyip dalâletden, sapıklıktan ve azgınlıktan O'na sığınmadıkça,

bu yola yönelmek, bu yolda yürümek, bu yolda ömür tüketmek zordur. İşte, işin kolay veyâ güç tarafı da budur.

⁴⁵ -Allâhü Teâlâ'nın bu isimleri hakkında bilgi için bak:

Esmâü'l-Husnâ Şerhi. Ali Osman Tatlısu.

Eğer sen bunu yapabilirsen Rabb'in de sana güç olanı kolaylaştırır. Eğer bundan uzaklaşırsan Rabb'in de sana kolay olanı güçleştirir.

وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِيبٌ إِلَيْكُمْ أَلِيمَانَ وَرَبَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ
وَالْعِصْيَانَ ط أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ. لا

“Allâh size îmânı sevdirdi. O’nu kalblerinizde süsledi. Küfrü, fâsıklığı, isyânı size çirkin gösterdi. İşte rüşdünü bulanlar (îmânında sâbit olanlar) da onların ta kendileridir”.⁴⁶

âyet-i kerîmesi, bunun en açık ve en güzel bir delîlidir.

O hâlde şu ilâhî hitâba iyi kulak vermek ve ona göre yolumuzu ta’yîn etmek gerekir:

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ. لا

“(Habîbim, ey kulum, sen istedin de) biz senin göğsünü senin (fâiden) için (İslâm’a açıp da) genişletmedik mi? (İsteyenlere, elbetde genişletdik, açtık)”.

وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ. لا

“Senden yükünü de (sana zor geleni de) kaldırıp atdık, (onları kolay kıldık)”.

الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ. لا

“(O öyle bir yük idi ki) senin sırtına ağır gelmiş, (kemiklerini gıcırdatmış) dı”.

⁴⁶ -Hucurât, 7.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ. ط

“(Üstelik) **senin şânını da yükseldik**”.

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. لا

“**Demek ki, hakîkaten güçlkle berâber bir kolaylık var**”.

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. ط

“**Muhakkak güçlkle berâber bir kolaylık var**”.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَب. لا

“**O halde boş kaldın mı hemen (Rabb’ine kulluk için) yorul**”.

وَالِى رَّبِّكَ فَارْتَب. ط

“**Ve (her işinde) ancak Rabb’ine sarıl**”.⁴⁷

أَقَمَنْ شَرَحَ اللهُ صَدْرَهُ لِتِلْكَسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّهِ ط فَوَيْلٌ لِّلْمَآسِيَةِ قُلُوبُهُمْ
مِّنْ ذِكْرِ اللهِ ط أَوَّلِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ.

“**Öyle ya, Allâh’ın, göğsünde Müslümânlık için inşirâh verdiği bir kimse -ki o bu sâyede, Rabb’inden (gelen) bir nûr (hidâyet) üzerindedir- (kalbini mühürlediği kişi gibi) midir? Artık kalbleri Allâh’ın zikrinden (bomboş ve) kaskatı kalmış olanların vay (hâline). Onlar ap-açık bir sapıklık içindedirler**”.⁴⁸

خَتَمَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ ط وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ز وَهُمْ عَدَابٌ
عَظِيمٌ. ع

⁴⁷ -İnşirâh, 1-8.

⁴⁸ -Zümer, 22.

“Allâh da (kendisine hanîf olarak yönelmiyenlerin) kalblerine, kulaklarına mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde de bir perde var. En büyük azâb onlarıdır”.⁴⁹

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ ^ط أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ. ^ط

"Bunlar; îmân edenlerdir, Allâh'ın zikri ile gönülleri (vicdanları) huzûr ve sükûna kavuşanlardır. Haberiniz olsun ki kalbler, ancak zikru'llâh ile (Allâh'ın zikri ve O'na kulluk ile) oturaklaşır (sükûnet bulur)".

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحَسُنَ مَا ب.

"Îmân edib de güzel güzel işler (ve kulluk) yapanlar: Ne mutlu onlara! (Nihâyet) dönüp gidilecek güzel yurd da (onların)".⁵⁰

✱

✱ ✱

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ^٢ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ^ط أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ^ط إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ .

"Mü'min erkekler de, mü'min kadınlar da birbirinin vefileri (dostları ve yardımcıları) dır. Bunlar, iyiliği emr ederler, kötülükden vaz geçirmeye çalışırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allâh'a ve Rasûlüne itâat ederler. İşte bunlar (öyle kimselerdir ki), Allâh onlara

⁴⁹ -Bakara, 7.

⁵⁰ -Ra'd, 28-29.

rahmet edecektir (onları rahmeti ile mağfiret edecektir).
Çünkü Allâh Azîz'dir, Hakîm'dir".⁵¹

⁵¹ -Tevbe, 71.

MİLLET ve MİLLÎYYETÇİLİK

Ku'ân-ı Kerîm'de ifâde buyurulan **“Hanîf”** ve **“Hanîflik”** in anlamlarını *-yukarıda anlatıldığı gibi-* öğrendikten sonra, şimdi de konumuzun ikinci kısmını teşkil eden ve Kur'ân-ı Kerîm'de **“D î n”** kelimesi ile aynı anlamda kullanılan **“M i l l e t”** kelimesinin ifâde ettiği ma'nâyı anlatmaya çalışacağız.

“Millet (الْمِلَّةُ) :Lügatde, dîn ve şerîat ma'nâlarıdır ki cem'i (çoğulu) **“M i l e l (مِلَل)**” dir.⁵² Mezheb, sınıf ve topluluk ma'nâsında da kullanılır. Bunun için, bir dinde veyâ bir mezhepde bulunanların topuna birden de **“Millet”** denilir.

Bu kelime, aslında **“söyleyip yazdırmak veyâ ezbere yazmak”** ma'nâsına olan **“İ m l â l (إِمْلَال)**” mastarı ile **-ya'nî “imlâ' (إِمْلَاءُ)**” ma'nâsı ile- alâkadar bir isimdir. Bu bakımdan **-bu ma'nâ ile ilgili olarak-**, bir kimseye veyâ bir topluluğa, bir fikri telkîn ederek onları o fikir etrâfında toplamak, ma'nâsında da kullanılır.

Tefsîr, Hadîs ve Lügat ilimlerinde yüksek bir mevkie sâhib bulunan **Zemahşerî** de, lügate dâir olan **“Esâsü'l-belâğâ (أَصْنَاسُ الْبَلَاغَةِ)**” adlı eserinde şöyle der:

“Bu kelimenin asıl ma'nâsı, Tarikat-i meslûke -ya'nî bir kimsenin benimseyip kabûl ettiği yol, fikir, sistem, düzen- dir ki

⁵² -Ahter-i kebir ve diğer lügatler.

eğri veyâ doğru olabilir. Bunun, din ve şeriat ma'nâsında kullanılması ise, müteâref'dir, -ya'nî herkes tarafından bilinen bir hakîkatdir-".⁵³

Şu hâlde "**M i l l e t**", bir peygamberin Allâhü Teâlâ'dan vahy ile alıp insanlara tebliğ ettiği dîne verilmiş bir isim olduğu gibi, o peygamberin peygamberliğini ve tebliğ ettiği dînin esâslarını kabûl edip onun etrâfında toplanan kimselere de verilmiş bir isimdir. Bunun için Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen "**M i l l e t**" lâfızları da aynı ma'nâda -ya'nî "**D î n**" ma'nâsında- kullanılmış ve herkesin ona inanarak onun gereğini yerine getirmesi emr olunmuştur.

Aşağıda meâlleri verilen âyet-i kerîmeler ise, bu hakîkati, açık bir şekilde ifâde buyurmaktadır:

وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ط وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ح
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ.

“Kendini bilmeyenden başka kim İbrâhim’in dîninden (milletinden) yüz çevirir? And olsun ki biz, O’nu dünyâda beğenip seçmişizdir. Şübhe yok ki O, âhirette de muhakkak sâlihlerdendir, (yüksek derece erbâbındandır).”⁵⁴

إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بآلِ آخِرَةٍ هُمْ كَافِرِينَ. ل
وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ط مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ط ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ.

⁵³ -Hak Dîni Kur'ân Dili Türkçe Tefsîr,C.1.ss.483 Elmalılı M. Hamdi Yazır.

⁵⁴ -Bakara, 130.

“Ben, Allâh’a inanmayan bir kavmin dînini (milletini) terk etdim ki onlar âhireti inkâr edenlerin ta kendileridir”.

“Atalarım İbrâhim’in, İshâk’ın, Ya’kûb’un dînine (milletine) uydum. Allâh’a her hangi bir şey’i ortak tutmamız bizim için (doğru) olamaz. Bu (Tevhîd), bize ve insanlara karşı Allâh’ın lûtf-u inâyetindedir. Fakat insanların çoğu (buna karşı) şukr etmezler”.⁵⁵

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

“Sonra (Habîbim) sana -Hanîf olarak (muvaahhid bir müslümân olarak) İbrâhim’in dînine (milletine) uy. O, hiç bir zaman müşriklerden olmadı- diye vahy etdik”.⁵⁶

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۗ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرِّجٍ ۗ
ط مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۗ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ
شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ ۗ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ.

“Allâh uğrunda cihâd edin (bütün kudretinizi sarf edin). Sizi O seçti, dîn (işlerinde) üzerinize hiç bir güçlük de yüklemedi, (tıpkı) babanız İbrâhim’in (Tevhîd) dîninde (milletinde) olduğu gibi. Size daha evvel (gönderdiği kitâblarda) da, bu (Kur’ân’da) da, Müslümân adını,

-Peygamber sizin üzerinize şâhid olsun, siz de bütün insanların üzerine şâhidler olasınız diye -,

⁵⁵ -Yûsuf, 37-38.

⁵⁶ -Nahl, 123.

(Allâh) vermişdir. Artık dosdoğru namazı kılın, zekâtı verin, Allâh'a sarılın. O, sizin mevlânızdır. İşte O, ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcı”.⁵⁷

مَا سَمِعْنَا هَذَا فِي الْمِلَّةِ الْأَخْرَجَةِ ۚ إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ ۚ

Biz bunu diğer bir dînde (milletde) işitmedik. Bu, uydurmadan başka bir şey’ değildir”.⁵⁸

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ.

قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنَّ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ بَخَّيْنَا اللَّهُ مِنْهَا ۗ وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۗ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۗ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۗ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ.

“Onun (Şuayb aleyhi 's-selâm' ın) kavminden (îmân etmeyi) kendilerine yediremeyen kodamanlar şöyle dedi: -Ey Şuayb, seni ve berâberindeki îmân edenleri muhakkak ya memleketimizden çıkaracağız, yâhûd mutlaka bizim dînimize (milletimize) döneceksiniz, O da -ya istemesek de mi?- dedi”.

“(Öyle amma) Allâh bizi ondan kurtarıldan sonra yine sizin dîninize (milletinize) dönersek Allâh'a karşı muhakkak yalan düzmüş, iftirâ' etmişizdir (demekdir). Ona dönmemiz bizim için olacak şey’ değildir. Meğer ki Rabb'imiz olan Allâh dileye. Rabb'imizin ilmi her şey'i kaplamışdır. Biz ancak Allâh'a güvenib dayandık. Ey Rabb'imiz, bizimle

⁵⁷ -Hacc, 78.

⁵⁸ -Sâd, 7.

kavmimizin arasında Sen hakk olanı hukm et (hakk olanı açıkla). Sen hukm edenlerin (gerçekleri açığa çıkarana) en hayırlısıdır”.⁵⁹

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا ط فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ. لا

وَلَنُسَكِّنَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ط ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعَبَدَ.

“O küfr edenler, Peygamberlerine şöyle dediler: -Elbetde ve elbetde sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız, yâhud mutlak ve mutlak dînimize (milletimize) döndüreceğiz-. Bunun üzerine Rabb’leri kendilerine (o peygamberlere): -O zâlimleri muhakkak helâk edeceğiz- diye vahy etdi”.

“Ve ondan sonra sizi behemahal o yurda yerleştireceğiz. İşte bu (mükâfâtım) benim makâmımdan korkanlara, benim tehdîdimden korkanlara hâsır”.⁶⁰

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ط قُلْ إِنْ هَدَىٰ اللَّهُ هُوَ الْهَدَىٰ ط وَلَكِنَّ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَ هُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ لا مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وِليٍّ وَلَا نَصِيرٍ.

“Ne Yahûdî’ler, ne Hıristiyan’lar, -Sen onların dînine (milletine) uyuncaya kadar-, senden hoşnûd olmazlar.

De ki:-Allâh’ın hidâyet (yolu olan İslâm yok mu? İşte) O, doğru yolun ta kendisidir-. Eğer (vahy ile) sana gelen (bunca) ilimden sonra (bi’l-farz) onların hevâ ve heveslerine uyacak

⁵⁹ -A`râf, 88-89.

⁶⁰ -İbrâhîm, 13-14.

olursan, and olsun, Allâh'dan (başka seni koruyacak) ne hakîkî bir dost, ne de hakîkî bir yardımcı yoktur".⁶¹

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا.

“Çünkü onlar size galebe ederlerse sizi ya taşla öldürürler, yâhud sizi (zorla) kendi dînlerine (milletlerine) döndürürler. Bu takdîrde ise ebedî felâh bulamazsınız”.⁶²

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ط قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ط وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

“(Yahûdî ve Hıristiyanlar Müslümânlara) -Yahûdî veyâ Nasrânî olun ki doğru yolu bulasınız- dediler. De ki (Habîbim): -Hayır (biz) hanîf olarak (muvaahhid ve müslim olarak) İbrâim'in dinindeyiz (milletindeyiz). O, Allâh'a eş tutanlardan değildi”.⁶³

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ط وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

“De ki: Allâh, (sözün) doğru (sunu) söylemiştir. Onun için hanîf olarak (Allâh'ı birleyici olarak) İbrâhim'in dînine (milletine) uyun. O, müşriklerden değildi”.⁶⁴

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ط وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا.

“İyilik yapan (bir insan) olarak, tam bir hulûs ile, kendisini Allâh'a teslim eden, İbrâhim'in hanîf olan (Allâh'ı

⁶¹ -Bakara, 120.

⁶² -Kehf, 20.

⁶³ -Bakara, 135.

⁶⁴ -Âl-i İmrân, 95.

bir tanıyıcı olan) **dînine** (milletine) **tâbi'** olan kimseden daha güzel dînli kimdir? **Allâh, İbrâhim'i bir dost edinmiştir**".⁶⁵

قُلْ إِنِّي هَدَيْتَنِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۚ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

“(Şöyle) **de: Şübhesiz ben** (oyum ki) **Rabbim beni dosdoğru bir yola, dimdik ayakda duran bir dîne, İbrâhim'in hanîf olan** (Hakk'a yönelmiş olan Tevhîd) **dînine** (milletine) **iletmiştir. O, hiç bir zaman** (Allâh'a) **eş koşanlardan değildir**”.⁶⁶

Mütefekkir, mütefennin ve fakîh bir zât olan *Ebu'l-Feth Muhammed Eş-Şehristânî*, mezheblere dâir olan meşhûr “*El-milel ve'n-Nihâl (الْمَلِكُ وَالنَّحْلُ)*” adlı eserinde, dîn, şerîat ve millet kelimelerinin ifâde ettikleri anlamları, şöyle îzah etmektedir:⁶⁷

“**Dîn, şerîat ve millet** denilen kelimeler, hadd-i zâtında aynı şeylerdir. Fakat i'tibâren ve mefhûmen her biri bir haysiyyetle tefrîk olunur. İ'tikâd haysiyyeti ile **dîn**, amel haysiyyeti ile **şerîat**, ictimâ (toplum) haysiyyeti ile de **millet** denilir. Bununla berâber i'tikâd edilen ne ise, -esâs i'tibârıyla- amel edilen de odur”.⁶⁸

“Binâen-aleyh millet, ictimâî bir topluluğun, etrâfında toplandığı ve üzerinde yürüdüğü -diğer bir ta'bîrle, rûh-i

⁶⁵ -Nisâ', 125.

⁶⁶ -En'âm, 161.

⁶⁷ -Hak Dîni Kur'ân Dili Türkçe Tefsîr, C.1.ss.483-484. Elmalılı Hamdi Yazır.

⁶⁸ -İ'tibâr: Bir şey'in hakîkî değeri değil, kararlaştırılan değeri.

Mefhûm: Bir sözden çıkarılan ma'nâ, anlam, kavram.

Haysiyyet: İ'tibâr, değer, şeref, onur.

ictimâisinin tâbi' olduğu ve cism-i ictimâisinin merbût bulunduğu- mebâdi-i hâkime ve tarikat-i meslûke'dir. Hakkı hakk, nâ hakkı nâ hakk, eğrisi eğri, doğrusu da doğrudur. Şu kadar ki nâ hakları hüsrâna, hakk olanı da hüsn-i âkıbete götürür".⁶⁹

Bütün bunlardan anlaşılan şudur ki “**M i l l e t**”, ictimâî bir topluluğun kendisi değil, o topluluğun inanıp etrafında toplandığı şey'dir. O topluluğa ise, **cemâat, kavim, ümmet, ehl-i millet** veya **sâhib-i millet** denilir.

Meselâ, Yahûdîlik ve Hıristiyanlık, -aslî doğru fakat şimdiki hâli tamâmen yanlış- bir millettir (*dîndir*). Fakat Yahûdiler ve Hıristiyanlar, millet değil, ehl-i millettir. Aynı şekilde İslâm Dîni, hakk olan en doğru bir dîndir (*millettir*). Fakat Müslümânlar, bu dînin (*bu milletin*) mesûblarıdır, ya'nî ümmeti, ehl-i millettir.

Bununla beraber “*Millet*” kelimesi, cemâat, kavim, ümmet ve ehl-i millet ma'nâsına da *-mecâz olarak-* kullanılır ki bu gün, umûmiyyetle anlaşılan ve kullanılan ma'nâ budur.

Meselâ, *-Millet şöyle yaptı, millet böyle yaptı-* denilir ki kavim demektir.

Şu hâlde Yahûdîlerin, Hıristiyanların ve bunlar gibilerin, müdâfaasını yaptıkları millet, hakka uygun olan değil, kendi

⁶⁹ -**Mebâdi**: İlk hukme âit esâslar, bilgiler, prensipler, başlangıçlar.

Merbût: Bağlı, bağlanmış, rabt olunmuş.

Meslûk: Bir yola girme; bir sınıfa, bir guruba katılma; bir topluluğa katılmış.

Hâkim: Bir esâsî ortaya koyan, her şey'e hukm eden.

Mebâdi-i hâkime: Bir sistemin, bir düzenin esâslarını ortaya koyan, veya Hâkim'in ortaya koyduğu esâslar, prensipler.

Tarikat-i meslûke: Bu Esâslara inanıp onları kabul edenlerin yolu.

hevâ ve hevesleri ile, gönüllerinin sevdâları ile uydurmuş oldukları, bir tahrîfâtıdır. Bunun için de bunlar, hakka değil bâtıla, doğruya değil eğriye, hidâyete değil dalâlete, sapıklığa, keyiflerine, hevâ ve heveslerine ta'bi'dirler.

Bütün bu bâtil dinlerin (*milletlerin*) geçmişteki doğru esâsları, Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılarak tasdîk ve te'yîd edilmiş, bi'l-âhare bunların mensûblarının (*ehl-i milletinin*), bu doğru esâslardan ayrılarak kendi keyiflerine, hevâ ve heveslerine uydukları, bu sûretle de büyük bir sapıklık içinde buldukları, bunun için de bunların milletlerine (*dînlerine*) uyulmamak gerektiği, gâyet açık bir şekilde emr edilip ifâde buyurulmuştur ki bu husûs, aşağıdaki âyet-i kerîmelerde ve diğer ba'zı âyet-i kerîmelerde, en bâriz ve en açık bir şekilde belirtilmiştir:

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ
الْهُدَىٰ ۗ وَلَئِن آتَبَعْتَ أَهْوَاءَ هُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۗ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ
مِنْ وَّالِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ .

“Ne Yahûdiler, ne Hıristiyanlar, -Sen onların dînine (milletine) uyuncaya kadar- aslâ senden hoşnûd olmazlar. De ki: -Allâh'ın hidâyet (yolu olan İslâm dîni yok mu? İşte) O, doğru yolun ta kendisidir-. Eğer (vahy ile) sana gelen (bunca) ilimden sonra (bi'l-farz) onların hevâ ve heveslerine uyacak olursan, and olsun, Allâh'dan (başka seni koruyacak) ne hakîkî bir dost, ne de hakîkî bir yardımcı yokdur”.¹⁹

Aynı şekilde, hem millet hem de ehl-i millet ma'nâsı ile tefsir edilen şu meâldeki âyet-i kerîme de, aynı hakîkati ifâde etmektedir:

19-Bakara, 120.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ط قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ط وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ.

“(Yahûdî ve Hıristiyanlar Müslümânlara): **-Yahûdî veyâ Nasrânî olun ki doğru yolu bulasınız-** dediler. De ki (Habîbim): **-Hayır, (biz) hanîf olarak (muvahhid ve müslim olarak) İbrâhîm'in dînindeyiz (milletindeyiz). O, Allâh'a eş tutanlardan değildi-**”.⁷⁰

Demek ki en doğru ma'nâsı ile “**Millet**”, bir peygamberin, Allâhü Teâlâ'dan vahy ile alıp insanlara tebliğ ettiği dînin ismidir ki o dîne inanıp onun etrâfında toplananlara da aynı isim verilmiştir. Bu bakımdan bunlara, *-yukarıda da geçtiği gibi-* i'tikâd yönünden “**Dîn**”, amel yönünden “**Şeriat**”, topluluk yönünden de “**Millet**” denilmiştir. İslâm Dîni, İslâm şeriatı, İslâm milleti gibi.

Şu hâlde kendisine uyulacak ve onun etrâfında toplanılacak en doğru rehber, Allâhü Teâlâ ile O'nun Rasûlü, O'nun kitâbı ve O'nun dînidir. Bunlar dururken başkalarına ittibâ' etmek, başkalarını önder tanımak, başkalarının eğri, yanlış, bozuk, bâtıl fikir ve sistemlerini benimseyip onların peşinden gitmek, gaflet, dalâlet ve sapıklıktır. Hattâ kendi kendine ihânetdir, intihârdır. Daha doğrusu büyük bir akılsızlıktır.

Hakk dîn, en doğru dîn, en doğru millet, Allâhü Teâlâ'nın bizler için seçip beğendiği ve ondan râzı olduğu **İslâm Dîni** ile ona inanıp onun etrâfında toplananlardır. Aranılacak, uyulacak,

⁷⁰ -Bakara, 135.

peşinden gidilecek de ancak O'dur. Zîrâ -Hakk'a yönelip tevbe edenler müstesnâ olmak üzere- küfür ve şirk sâhiblerine, onların yolundan gidip onlara uyanlara, Allâh yanında, aslâ bir şefâat ve bağışlanma yoktur.

Millet kelimesinin ma'nâsını bu şekilde öğrenip anladıktan sonra, akıl ve basîret sâhibi kimseler olarak bize düşen vazîfe nedir?

Daha önce anlatılan bahislerde "*Millet*" in ta'rîfini yaparken, "*Millet, bir kimsenin veyâ ictimâî bir topluluğun etrâfında toplandığı ve üzerinde yürüdüğü dîn, fikir, sistem, düzendir ki bunun eğrisi eğri, doğrusu da doğrudur. Eğri olanı hüsrânâ, doğru olanı da hüsn-i âkâbete götürür. Böyle bir dîn, fikir sistem ve düzeni benimseyip onun etrâfında toplanan ictimâî bir topluluğa da, cemâat, kavim, ümmet, ehl-i millet ve sâhib-i millet denir*",

demiş idik. Buna ilâveten de millet kelimesinin, mecâz olarak -cemâat, kavim, ümmet, ehl-i millet ve sâhib-i millet- ma'nâsında kullanıldığını da belirtmiş idik.

Hakîkat bu olunca, akıl ve basîret sâhibi kimseler olarak bize düşen en büyük görev, bu yolun en doğru ve en güzel olanını tercih etmek ve o yolda yürüyüp o yolda ömür tüketmektir. O yol da, aşağıdaki âyet-i kerîmelerin belirttiğine göre, ancak **İslâm**'dır, **İslâm yolu**'dur. Diğer bir ta'bîr ile de -yukarıda da belirtildiği gibi-, i'tikâd yönünden **İslâm dîni**, amel yönünden **İslâm şerîati**, topluluk yönünden de **İslâm milleti**'dir.

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ قف

“Hak dîn, Allâh indinde ancak İslâm’dır. (İslâm’dan başka hiç bir dîn, hiç bir sistem, hiç bir düzen, O’nun yanında makbûl değildir)”.⁷¹

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

“Kim İslâm’dan başka bir dîn (bir sistem, bir düzen) ararsa, ondan (bu dîn, bu sistem, bu düzen) aslâ kabûl olunmaz ve o, âhiretde de en büyük zarara uğrayanlardandır”.⁷²

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا. ط

“Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim. Üzerinizdeki ni’metimi tamamladım ve size dîn olarak İslâm’ı (Müslümânlığı) verib ondan (ve onun îcablarını yerine getirenlerden) râzı oldum”.⁷³

İşte, bu yolun doğruluğuna, güzelliğine ve gerçek olduğuna inanan müttekî, muhsin ve muhlas kullardan biri, -aşağıdaki mısraları ifâde etmekle-, dünyevî ve uhrevî mutlulukların anahtarını, bizlere en güzel bir şekilde ifâde buyurmuştur.

*“Sanma ey hâce kim senden zer-u sîm isterler,
Yevme lâ yenfeu’da kalb-i selîm isterler”.*

Netîce olarak şunu söyleyebiliriz ki “*Millet*” kelimesi, gerçek ma’nâsında kullanıldığı zaman doğru ve güzel, mecâz ma’nâsında kullanıldığı zaman eğri ve yanlıştır. Bunun doğru ve gerçek olanı tek, eğri ve yanlış olanı çoktur. Doğru ve

⁷¹ -Âl-i İmrân, 19.

⁷² -Âl-i İmrân, 85.

⁷³ -Mâide, 3.

gerçek olanı, mensûblarını hüsn-i âkıbete; eğri ve yanlış olanı, mesûblarını dalâlet ve sapıklığa götürür.

Binâen-aleyh netîce bu olunca, doğru ve gerçek olan ile eğri ve yanlış olanları, şöyle özetleyebiliriz:

1-İslâm milleti, dediğimiz zaman, millet kelimesini doğru ve gerçek ma'nasında kullanmış oluruz ve Allâhü Teâlâ'nın Peygamberleri vâsıtası ile bildirmiş olduğu İslâm Dîni ile İslâm Dîni'ne inanıp onun îcablarını yerine getirmeye çalışan kimseleri anlarız.

Bu kimseler, i'tikâd, ibâdet, ahlâk ve muâmelât ciheti ile birdirler. Aynı şey'lere inanırlar, aynı şey'leri yaparlar. Hedefleri ve gâyeleri birdir. Fakat soy, cins, kavim ve şu'be bakımından ayrı ayrı olabilirler.

Bunların Allâhü Teâlâ yanında en yüksek dereceye sâhib olanları, soylarına, cinslerine, kavimlerine ve şu'belerine göre değil, Allâh'a, Peygambere, Kur'ân'a ve Allâhü Tâlâ'nın vaz' etmiş olduğu (ortaya koymuş olduğu) İslâm Dîni'ne ve onun îcâblarına bağlılıklarına göredir. Yâ'nî Allâhü Teâlâ'dan en çok korkanları ve O'na en yakın olmak isteyenleridir. Bunlara, Kur'ân-ı Kerîm'de **"Müttekî"** denilmiştir ki asıl felâha, saâdete, mutluluğa erenler bunlardır. Şu âyet-i kerîmeler, bu husûsu, daha açık bir şekilde ifâde eder:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۗ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ.

"Ey insanlar, hakikat, biz sizi bir erkek ile bir dişiden yaratdık. Sizi, (sırf) birbiriniz ile tanışasınız diye, büyük büyük cem'iyetlere, küçük küçük kabîlelere ayırdık.

Şübhesiz ki sizin Allâh nezdinde en şerefliiniz, takvâca en ileride olanınızdır. Hakîkaten Allâh, her şey’i bilen, her şey’den haberdâr olandır”⁷⁴.

وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ ۖ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۚ

“Rabb’inin huzûrunda durmaktan korkan kimseler için (bir gün hısâb için Rabb’inin huzûruna çıkacağını düşünüb de ma’siyeti ve yanlış yolları terk eden kimseler için) iki cennet vardır”.

“O hâlde Rabb’inizin hangi ni’metini yalan sayabilirsiniz?”⁷⁵.

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ۖ وَآتَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۖ لَا فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ. ط
وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَهَىٰ النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ. لَا فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ. ط

“Artık kim haddi aşarak küfr etmiş, dünyâ hayâtını tercîh eylemişse, işte muhakkak ki o alevli ateş (cehennem) onun varacağı yerin ta kendisidir”.

“Amma, kim Rabb’inin makâmından (O’nun huzûrunda durub hısâb vermekden) korkdu ve nefsini hevâ (ve hevesin) den alkoydu ise, işte muhakkak ki o cennet, onun varacağı yerin ta kendisidir”⁷⁶.

2-Yahûdî milleti, Hıristiyan milleti dediğimiz zaman, millet kelimesini eğri ve yanlış kullanmış oluruz ve tahrîf edilmiş Yahûdîliğe, Hıristiyanlığa inanıp onun îcâblarını yerine getirmeye çalışan kimseleri anlarız.

⁷⁴ -Hucurât, 13.

⁷⁵ -Rahmân, 46-47.

⁷⁶ -Nâziât, 37-41

Bunlar da, inanç, ibâdet ve ahlâk ciheti ile birdirler. Aynı şey'lere inanırlar, aynı şey'leri yaparlar. Fakat soy, cins, kavim ve şu'be bakımından ayrı ayrı olabilirler.

Yukarıda eğri, yanlış, bozuk ve bâtıl olduğu ifâde ve isbât edilen milletler de bunlardır. Bunlara dâir, Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok âyet-i kerîme vardır ki bunlardan ba'zıları şöyledir:

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ
الْهُدَىٰ ۗ وَلَكِنَّ آتَّبَعْتُمْ أَهْوَاءَ هُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكُمْ مِنَ الْعِلْمِ ۗ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ
مِنْ وَّيٍّ وَلَا نَصِيرٍ .

“Ne Yahûdî’ler, ne Hıristiyan’lar, -Sen onların dînine (milletine) uyuncaya kadar- aslâ senden hoşnûd olmazlar. De ki: -Allâh’ın hidâyet (yolu olan İslâm dîni yok mu? İşte) O, doğru yolun ta kendisidir-. Eğer (vahy ile) sana gelen (bunca) ilimden sonra (bi’l-farz) onların hevâ ve heveslerine uyacak olursan, Allâh’dan (başka seni koruyacak) ne hakîkî bir dost, ne de hakîkî bir yardımcı yokdur”.⁷⁷

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا ۗ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ .

“(Yahûdî ve Hıristiyan’lar Müslümân’lara): -Yahûdî veyâ Nasrânî olun ki doğru yolu bulasınız- dediler. De ki (Habîbim): -Hayır, (biz) hanîf olarak (muvahhid ve müslim olarak) İbrâhim’in dînindeyiz (milletindeyiz). O, Allâh’a eş tutanlardan değil idi”.⁷⁸

⁷⁷ -Bakara, 135.

⁷⁸ -Bakara, 120.

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ
وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ. ط

“**Onlar** (kendilerine kitâb verilen Yahûdî’ler ile Hıristiyan’lar), **Allâh’a, hanîfler olarak, dîni O’na tahsîs eden ihlâs sâhibi kimseler olarak, ibâdet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başka bir şey’ ile emr olunmamışlardı.** (Ancak hanîfler ve muhlîsler olarak, yalnız Allâh’a ibâdet etsinler, namazı kılsınlar, zekâtı versinler, diye emr olunmuşlardı). **İşte bunlar** (sâbit ve pâyidâr kalacak olan milletin) **en doğru dînidir.** (İşte, bu üç esâs, *-ibâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek-*, bütün hakk dînlerin hiç değışmeyen en muhkem bir vasfı, en muhkem bir esâsı, hiç değışmeyen bir aslıdır)”.⁷⁹

3-Türk milleti, Arab milleti, Alman milleti, İngiliz milleti, Rûm milleti dediğimiz zaman da, millet kelimesini, mecâz ma’nâsında kullanmış oluruz ve aynı soydan, aynı cisten, aynı kavimden, aynı şu’beden, aynı tâifeden gelen toplulukları anlarız. Bunlar, dîn, inanç, ibâdet ve ahlâk bakımından aynı olabildikleri gibi ayrı ayrı da olabilirler.

Binâen-aleyh aşağıdaki âyet-i kerîmede zikri geçen “*Şuûb ve kabâil*” lâfızları, bu anlamda olup “*şa’b’lar ve kabîle’ler*” ma’nâsıdır.

Bunların, Allâh yanında en şerefli ve en üstünü *-birinci kısımda olduğu gibi soylarına, cinslerine, kavimlerine,*

⁷⁹ -Beyine, 5.

şu'belerine ve tâifelerine göre değil- Allâh'a karşı olan kulluklarına ve takvâlarına, hattâ takvâca en ileride olmalarına göredir. Bu şeref ve üstünlük ise, *-târih boyunca-*, en başta Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm*'ın Âl ve Ashâbına ve onlardan sonra gelib de onlara ihsân ile tâbi' olan Müslümân'lara (*Müttekîlere*) nasîb olmuşdur. Bundan sonra da *-kıyâmete kadar-* ihsân ile Âl ve Ashâbına tâbi' olanlara nasîb olacaktır.⁸⁰

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ط إِنَّ
أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ط إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ.

“Ey insanlar, hakîkat, biz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık. Sizi, (sırf) birbiriniz ile tanışasınız diye, büyük büyük cem'iyetlere, küçük küçük kabîlelere ayırdık. Şübhesiz ki sizin Allâh nezdinde en şerefliiniz, takvâca en ileride olanımızdır. Hakîkaten, Allâh her şey'i bilen, her şey'den haberdâr olandır”.⁸¹

Millet kelimesinin kullanıldığı doğru veyâ yanlış ma'nâları bu şekilde öğrendikten sonra, şimdi de onunla ilgili olan diğer kelimelere geçelim.

⁸⁰ -Târih boyunca, İslâm Dîni'ni kabul edib ona hizmet etmeyi en büyük bir gâye edinen kahraman ecdâdımız Müslümân Türk'ler de, *-her türlü dalâlet ve sapıklığın, hevâ ve heveslerin peşinde gitmekden uzak olarak-*, Allâh'a, Peygambere, Kur'an'a ve İslâm Dîni'ne olan yüksek ve sağlam bağlılıkları ve hizmetleri ile, bu şeref ve üstünlükden büyük bir pay almışlar ve onunla şerefyâb olmuşlardır. İnşâa'llâh, onların ardından gelen bizler de, aynı şeref ve üstünlüğü elden bırakmayız.

⁸¹ -Hucurât, 13.

1-Millî ve Milliye : Millet kelimesinin nisbetinde “*Millî*” ve “*Milliye*” denilir ki *-dîne, millete âit olan; millet ile ilgili bulunan-* ma'nâsına bir sıfatdır.

Meselâ, **-Millî bayramlar:** *Millete âit bayramlar-*, **-Âdâb-ı milliye:** *Millete uygun olan, onunla ilgili bulunan edeb ve terbiyeler-* denildiği gibi.

2-Milliyyet : Arabça bir isim olup aynı milletden, aynı soydan, aynı cinsden, aynı kavimden aynı şu'beden, aynı tâifeden olma, ma'nâsıdır. Cinsiyyet, kavmiyyet, tâifiyyet ma'nâsını da ifâde eder.

3-Milliyyetci : Millete âit olan, milletle ilgili bulunan şey'lere bağlanarak muhâfazakâr olan kimselere denir ki böyle kimseler, dâimâ, inandığı o şey'leri yaşamaya ve müdâfaa etmeye çalışırlar.

4-Milliyyetçilik : Millete âit olan, milletle ilgili bulunan şey'leri koruyup müdâfaasını yapmaktır.

Biz bu gün bunlara, -Türkçe olarak- *ulus, ulusal, uluscu ve ulusculuk* diyoruz.

Zamânımızdaki dindarlık ve milliyyetçilik hareketleri ile onların yaşantıları da, ayrıca bir kaç kısım altında incelenebilir. Şöyle ki:

1-Millet kelimesini *doğru ve gerçek ma'nâsında anlayıp kullanan kimseler.*

Bunlar, Allâh'a, Peygamber'e, Kur'an'a ve İslâm Dîni'ne, tam ma'nâsı ile inanıp onun etrâfında toplanırlar ve İslâm

Dîni'nin îcâblarını tam bir ihlâs ve teslîmiyyet ile yerine getirmeye çalışırlar. İ'tikâdda, amelde, ahlâkda ve muâmelâtta, “*Ehl-i sünnet yolu*” dediğimiz hakîkî İslâm yolunu tutarlar.⁸²

Bunlar, Allâhü Teâlâ'nın emir ve yasaklarına büyük bir titizlik ile itâat edip riâyet ederler. Bütün yaratılmışların haklarını gözetirler. Haksızlık etmezler. Zulüm yapmazlar ve zulm olunmazlar. Her hareketlerini Allâhü Teâlâ'nın memnûn, hoşnûd ve râzı olabileceği bir şekilde yapmaya ve yaptırmaya çalışırlar. Allâh'ın dostlarına karşı merhametli, düşmanlarına karşı da şiddetlidirler. Hiç bir kimsenin hevâ ve heveslerinin peşinden gitmedikleri gibi kendi hevâ ve heveslerinin de peşinden gitmezler. Bid'at, fesat, zulüm, küfür ve şirk yollarından her hangi birine sapmadıkları gibi, İslâm'dan başka hiç bir düzen, sistem, doktrin ve felsefe de kabûl etmezler.

İşte hakîkî Müslümân'lar, gerçek ma'nâda dîndarlar, doğru anlamda milliyetçiler, bunlardır ki Kur'ân-ı Kerîm bunları, “*müttekî*” olarak vasıflandırmakda, övmekte ve âkıbetlerini şöyle haber vermektedir:

جَزَاءُكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ.

“Onların Rabb’leri nezdinde mükâfâtı, altlarında ırmaklar akmakta olan Adn cennetleridir. Hepsi de içlerinde ebedî, dâimî kalıcıdırlar. Allâh, bunlardan (tâatleri sebebi ile) hoşnûd ve râzı olmuştur. Bunlar da O’ndan (ve

⁸² -Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm*'ın ve Ashâb'ının gösterdiği yoldan gidenlere ve O'nun sünnetine yapışanlara “*Ehl-i sünnet*” denir. O'nun gösterdiği, tebliğ buyurduğu ahkâmı kendi keyf ve arzularına göre değiştirenlere de “*Ehl-i bid'at*” denir. Bunların bir çok şu'beleri vardır ki her birinin özellikleri, akâid kitâblarında anlatılmıştır.

verdiklerinden) **hoşnûd ve râzı olmuşlardır. İşte bu (saâdet), Rabb'inden korkanlara mahsûsdur**".⁸³

2-Millet kelimesini doğru ve gerçek ma'nâsından saptırıp kendi hevâ ve heveslerine göre anlayıp kullanan kimseler.

Bunlar da, Allâh'a, Peygamber'e, Kur'ân'a ve İslâm Dîni'ne inanıp onun etrâfında toplandıklarını iddiâ ederler. Fakat i'tikâdda, amelde, ahlâkda veyâ muâmelâtta, Ehl-i sünnet yolundan ayrılıp saptıklarının farkında olmazlar. Hattâ bilerek veyâ bilmeyerek İslâm Dîni'nin bir kısım esâslarını, kendi hevâ ve heveslerine göre te'vîl ve tefsîr etmeye, zamânın icâblarına uydurmaya çalışırlar. Bu hareketleri ile de ta'kîb etdikleri yolun doğru olduğuna inanarak *-küfr yolunda değilse bile-* bid'at, fesat, zulüm ve nifak, yollarında yürüdüklerini veyâ Allâhü Teâlâ'ya şirk koştuklarını bilmezler. İslâm Dîni, bunları, bid'at, fesat, zulüm, nifak ve şirk ehli olarak vasıflandırır ki bu kötü netîce, İslâm'ın en büyük düşmanı olan cehâletin ve bilgisizliğin bir eseridir.

Ne yazık ki bu günün Türkiye'sindeki *-hattâ İslâm âlemindeki-* Müslümânların bir çoğu, *-kökü içerde veyâ dışarda olan ve İslâm dışı bir gâyeye hizmet eden maksatlı veyâ maksatsız kişiler tarafından-* bu bid'at, fesat, zulüm, nifak ve şirk yollarına saptırılmış, hakîkî İslâm'dan koparılmaya çalışılmıştır. Hâlen de öyledir. Bunun sebebi ise, ilmi ile âmil bilgili, basîretli, fazîletli, fedâkâr din ve devlet adamlarının azalmasıdır. Böyle kimseleri kurtarıp hakîkî İslâm yoluna

⁸³ -Beyine, 8.

yöneltmeye çalışmak, *-emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-mümker'de bulunmak-* ise, her akl-ı selîm sâhibi Müslümânın en başta gelen vazîfelerindendir.

Aşağıdaki âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfler, bu husûsu bize, açık bir şekilde ifâde edip göstermektedir:

إِنَّ الَّذِينَ فَرَقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ط إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ.

“Dinlerini (bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr etmek sûretiyle) **parça parça edenler** (dînde fırkalara ayrılanlar), **ayrı ayrı fırkalar olanlar** (yok mu?), **sen hiçbir vech ile onlardan değilsin. Onların işi** (cezâsı) **ancak Allâh'a âiddir. Sonra O, ne yapıyorlardı, kendilerine anlatacaktır”**.⁸⁴

Bu âyet-i kerîmede geçen "**Şiyea** (شِيعَة)" lâfzı, "**Şîa** (شِيعَة)" kelimesinin cem'i (*çoğulu*) dur ki **şîa**, bir reise, bir lidere tâbi' ve ona yardımcı olan insanlardan meydana gelen bölük, cemâat, topluluk demektir. Bu duruma göre, âyet-i kerîmenin meâlî - *büyük müfessir Elmalılı Hamdi Yazır'a göre-* şöyle olmaktadır:

"Muhakkak ki dinlerini tefrîk edenler, ya'nî dînin ba'zı ahkâmını tanıyıp ba'zı ahkâmını tanımayarak onu parça parça edenler;

veyâ dînlerini Tevhîd-i hakk'da toplamayıp muhtelif emeller, ma'budlar, metbû'lar ve türlü türlü yollar ile çatallandıranlar;

veyâ -Dîn, insanın bânına ve rûhuna âiddir, zâhirine ve cismâniyyetine karışmaz. Dîn başka, millet başkadır. Dîn,

⁸⁴ -En'âm, 159.

insanın fülân işine hâkim ise de fülân işine karışmaz- demek gibi bir sûretle dinlerini bir çok işlerinden ayıranlar;

veyâ **-Hamze ve Kisâî** kırâetlerinde (**Ferragû**) lâfzı (**Fâregû**) okunduğuna göre- bu sûretlerden biriyle hakk dînlerinden ayrılmaya kalkışanlar;

ve ictihâdlarını (*çalışmalarını*) tevhîd için değil, tefrîk için (*Müslümânların birlik ve berâberliğini bozmak için*) yapanlar,

ve şîa şîa olanlar, ya'nî her biri ayrı bir reise, başka bir hiss-ü hevâyâ taraftarlık ederek fırka fırka, parça parça olup tefrîkaya düşenler; (yok mu?),

(Habîbim) Sen, onlardan hiçbir şekilde alâkadar değilsin, -ya'nî dînlerini tefrîk edenlerin ve şîa şîa olanların tefrîkalarından, hâllerinden, felâketlerinden mes'ûl olmadığı gibi, haklarında Allâh'dan bir şey' sorup istemeye selâhiyettâr da değilsin. Ne de senin onlara şefâat etmeye selâhiyyetin-.

Onlara yapılacak iş, tatbîk olunacak emir, Allâh'a âitdir. Ne yapacağını ancak O bilir.

Sonra zamânı gelince O da onlara ne yaptıklarını, ne işlediklerini haber verecektir".⁸⁵

Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm* da, bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuştur:

سَتُفَرَّقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً قَالُوا مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي.

⁸⁵ -Hak Dîni Kur'ân Dili Türkçe Tefsîr, C.3.ss.2110. Elmalılı M. Hamdi Yazır.

"Benim ümetim yakında yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Bunların hepsi cehennemdedir, ancak biri cehennemden müstesnâdır".

Hazreti Peygamber *aleyhi's-selâm* 'ın huzûrunda bulunan Ashâb-ı Kirâm da *"O bir fırka kimlerdir? Yâ Rasûle'llâh"* deyince, O da,

"Onlar, benim ve ashâbımın bulunduğumuz i'tikâd üzere bulunanlar, benim ve ashâbımın gittiği yoldan gidenler", cevâbını vermiştir.⁸⁶

3-Millet kelimesini, tahrîf edilmiş bâtil, eğri ve yanlış şekli ile anlayıp kullanan kimseler.

Bunlar, İslâm'a ve İslâm'ın getirdiği hiç bir esâsa inanmazlar. Mensûbları olan Müslümânları da türlü şekillerde ithâm edip suçlarlar. Gerici, yobaz, akılsız v.b. gibi.

Kendileri ise, ancak kendi hevâ ve heveslerine göre düzenledikleri bir takım doktriner sistemler etrâfında toplanırlar ve onun doğruluğunu iddiâ ederler. Hattâ kendilerinden olmayanları da *-bütün güçleri ve hîleleri ile-* aynı şey'lere inandırmaya ve aynı şey'leri yaptırmaya çalışırlar. Bunları yaparken de kayıtsız bir hürriyet, sınırsız bir özgürlük, güzel

⁸⁶ -Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm* 'ın, bu hadis-i şerîfde gösterdiği bu yola *"Ehl-i sünnet yolu"* denir ki bu yoldan gidenler, dünyâda ve âhiretde, saâdete, mutluluğa ve felâha (*kurtuluşu*) ererler.

Bu yolun dışında hareket edenlere de *"Ehl-i bid'at yolu"* denir ki bunlar da *-hadîs-i şerîfde ifâde buyurulduğu gibi-* inanç durumlarına göre cehennem ehli olurlar. Çünkü bunlar bu hâlleri ile ya Ehl-i sünnete yakın olurlar, ya Ehl-i küfre yakın olurlar veyâ küfür hâlinde bulunurlar.

bir yaşantı propagandasına girişirler. Bu sûretle de hem kendilerinin, hem de kendilerine inananların, büyük bir mutluluğa ereceklerini sanırlar. Bu günkü sağ ve sol gurupların, bi'l-hâssa batı dünyâsının ortaya koymuş olduğu doktriner sistemler ve düzenler gibi.

Ne yazık ki bunlar, sonu gelmeyen bir gaflet, dalâlet, fesat, şirk, küfür ve sapıklık içerisinde boş yere ömür tükettiklerinin, bu sûretle de hem kendilerine, hem de kendi saflarına çektikleri insanlara ihânet ettiklerinin farkında olmazlar.

Bunların bu acı durumlarını, şu âyet-i kerîmeler, daha açık ve daha iyi bir şekilde ifâde edip belirtmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ.
خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ ط وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ز وَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ. ع

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ. ۱..... إِنَّ اللَّهَ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. ع

“Şübhe yok ki, küfr edenleri (inkâr edenleri), başlarına gelecek (azâb) ile inzâr etsen de inzâr etmesen de (uyarsan da uyarmasan da) birdir, inanmazlar”.

“Allâh, onların kalbleri üstüne de, kulakları üstüne de mühür basmış, gözlerinin üzerine de perde çekmiştir. En büyük azâb onlarıdır”.³⁷

37-Bakara, 6-7.

“İnsanlardan kimi de, kendileri îmân etmiş olmadıkları hâlde, -Allâh’a ve âhîret gününe inandık- der”.

“(Onlar bu sözleri ile) Allâh’ı da, îmân edenleri de (gûyâ) aldatırlar. Halbuki onlar kendilerinden başkasını aldatmazlar da yine farkına varmazlar”.

“Kalblerinde bir maraz vardır onların. Allâh da marazlarını artırdı. Yalan söylemekte oldukları için de acıklı bir azâb vardır onlara”.

“Kendilerine, -Yer (yüzün) de fesad yapmayın- denildiği zaman, -Biz ancak islâh edicileriz- derler”.

“Gözünü aç, onlar muhakkak ki fesadçıların ta kendileridir. Fakat farkında değildirler”.

“Onlara, -İnsanların (müslümânların) inandığı gibi inanındenilince, -Biz de mi o beyinsizlerin inandığı gibi inanacağız?- derler. Dikkât et ki (asıl) beyinsizler hiç şübhesiz kendileridir. Fakat bilmezler”.

“Onlar îmân edenler ile buluştukları zaman -Biz de inandık- derler. Şeytanları ile (hem fikir oldukları kendi adamları ile) yalnızca (başbaşa) kalınca ise -Emîn olun, biz sizinle berâberiz. Biz ancak istihzâ edicileriz- derler”.

“(Asıl) Allâh onlarla istizâ eder ve taşkınlıkları, azgınlıkları içinde serseri serseri dolaşmalarına mühlet verir”.

“Onlar o kimselerdir ki doğru yolu bırakıp sapıklığı (eğri yolu) satın almışlardır. Demek, alış-verişleri onlara kazanç sağlamamış, onlar doğru yolu da bulamamışlardır”.

"Onların hâli, ateş yakan bir kimsenin hâli gibidir ki o (ateş) çevresindekileri aydınlatmaya başlayınca Allâh (da) ışıklarını giderip (söndürüp) kendilerini karanlıklar içinde, görmez (ve şaşkın) bir şekilde, bırakı vermiştir".

"(Onlar, bu hâleri ile) bir sürü sağır, bir sürü dilsizler, bir sürü körlerdir. Artık (Hakk'a) dönmezler".

"Yâhud onların hâli, gökden boşanan yağmur (a tutulmuşun hâli) gibidir ki onda (o yağmurda) karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek çakışı vardır. Ölüm korkusu ile yıldırımlardan (korunmak için), parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allâh kâfirleri (işte böyle) çep çevre kuşatandır".

"O şimşek (nerdeyse) hemen hemen gözlerini (n nûrunu) kapıp alıverecek. Onları aydınlatınca (da onun ışığı) içinde yürürler. Başlarına karanlık çökünce de (bir odun kütüğü gibi) dikilip kalırlar. Allâh dileseydi onların işitmelerini, gözlerini giderirdi (de kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Bu sûretle de hiç bir şey'i işitemez ve göremez olurlardı ki bu da *-Rahmân olan-* Allâh'ın rahmetinin ve lûtfunun münâfıklara tanıdığı bir fırsattır. Bu fırsattan faydalanıp kurtuluş imkânını da elden kaçırlırsa vay onların hâline). Şübhe yok ki Allâh, her şey'e hakkıyla kâdirdir".⁸⁷

4-Millet kelimesini mecâz ma'nâsında anlayıp kullanan kimseler.

Bu günün Türkiye'sindeki milliyetçilik hareketleri gibi.

⁸⁷ -Bakara, 8-20,

Bunlar da, dîn ile devlet işlerini birbirinden ayırma prensibine göre batı uygarlığına dayanan insan haklarını ve anayasa başlangıcında belirtilen temel ilkeleri esâs alan ve millî, demokratik, lâik, sosyal bir hukûk devleti ilkelerini benimseyen “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*” na göre hareket edip onun etrâfında toplanırlar. Fakat ba’zı sağ ve sol doktriner sistem ve fikirlere yönelik inanç ve anlayışları ile de birbirinden farklıdırlar. Mevcud partilerin milliyetçilik anlayışları gibi.

Acebâ bunlar bu davranışları ile, hemcinslerini hangi hedefe, hangi netîceye ulaştırmak isterler? Fesâda, hüsrâna, dalâlete ve sapıklığa mı? Yoksa saâdete, felâha, mutluluğa ve hüsn-i âkıbete mi?

Acebâ bunlar bu çalışmaları ile, yeryüzünü islâh mı ederler? Yoksa fesâda mı verirler? İnsanları huzûra, sükûna, birlik ve berâberliğe mi kavuştururlar? Yoksa huzûrsuzluğa, düzensizliğe, ihtilâf ve tefrîkaya mı düşürürler?

Acebâ bunlar bu düşünüş ve inanışları ile, tuttukları yolda isâbet mi ederler? Yoksa aldanırlar mı? Aldatırlar mı?

Bu soruların cevâbı, Kur’ân-ı Kerîm’de ve Hadîs-i şerîf’lerde çokdur. Fakat biz bunlardan bir iki tânesini misâl göstermekle iktifâ edelim.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ.

“Ey insanlar, sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabb’inize ibâdet edin, (O’na kullukda bulunun). Tâ ki takvâ sâhibi (müttekî bir kimse) olasınız. (Bu sûretle de saâdete,

felâha, mutluluğa ve hüsn-i âkıbete eresiniz. Umduğunuza nâil, korkduğunuzdan emîn olasınız).⁸⁸

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ط إِنَّ
أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ط إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ.

"Ey insanlar, hakîkat, biz sizi bir erkek ile bir dişiden yaradık. Sizi, (sırf) birbiriniz ile tanışsınız diye, büyük büyük cem'iyetlere, küçük küçük kabîlelere ayırdık. Şübhesiz ki sizin Allâh nezdinde en şerefliiniz, takvâca en ileride olanınızdır. Hakîkaten Allâh, her şey'i bilen, her şey'den haberdâr olandır".⁸⁹

Bütün bunların netîcesinde, şu hakîkatleri, bir kere daha dile getirmek, isâbetli bir uyarış olur kanaatindeyiz:

*Aldanma dünyânın ni'metine ne kadar süslü olsa da;
Kazanmaya bak rizâu'llâh'ı ne kadar müşkil olsa da.*

Zirâ,

*"Sanma ey hâce kim senden zer-u sîm isterler;
Yevme lâ yenfeu'da kalb-i selîm isterler".⁹⁰*

⁸⁸ -Bakara, 21.

⁸⁹ -Hucurât, 13.

⁹⁰ -*Hâce: Hoca.*

Zer : Altın.

Şîm : Gümüş.

Yevme lâ yenfeu: Kendi amelinden başka hiçbir şey'in ve hiçbir kimsenin fayda vermeyeceği kıyâmet günü, mahşerdeki hisâb günü.

Kalb-i selîm: Her türlü küfür, şirk ve isyan hallerinden uzak olarak Allâhü Teâlâ'ya yönelip teslim olmuş temiz kalb. Böyle bir kalbde Allâh sevgisinden ve Allâh korkusundan başka hiçbir şey' yer etmez.

Ü M M E T ve Ü M M E T C İ L İ K

Buraya kadar îzâhına çalıştığımız *Millet* ve *Milliyetçilik* kelimelerinin anlamları ile büyük bir benzerliği bulunan *Ümmet* ve *Ümmetçilik* kelimelerinin îzâhı da konumuzun üçüncü kısmını teşkîl etmektedir. Bunun için şimdi de bunların îzâhına çalışalım.

EI-Ü m m e t (أَلْأُمَّةُ): Arabca bir isim olan bu kelime, kendisine iktidâ' edilip uyulan, imâm edinilip önder tanınan ma'nâsına gelen **"İmâm"** (أَلْإِمَامُ) maddesinden me'hûz (*alınmış, çıkarılmış*) bir topluluk ismidir ki lügatde, belli bir şey' etrâfında toplanan bölük, cemâat, topluluk, tâife, fırka ma'nâlarıdır. Hayvan nevîlerinden her birine de itlâk olunur. Ayrıca dîn yolu, boy, boybos ma'nâlarına da gelir. Cem'i (*çoğulu*), **"Ümem"** (أَلْأُمَّمُ) dir.

Aynı zamanda bir peygambere inanıp bağlanan topluluk, cemâat, tâife ma'nâsını da ifâde eder. Ba'zan da bir dil ile konuşan insanlar topluluğu anlamına gelir.

Binâen-aleyh **Ü m m e t**, bir imâmın marıyyetinde (*emri altında*) ve belli bir şey' etrâfında sağlam bir birlik ve berâberlikle toplanıp birbirine uyan ve muntazam bir sûrette faaliyyet gösteren, bu sûretle de muhtelif sınıf ve fırkalardaki insanlara hâkim bulunan ictimâî bir topluluktur, (*bir hey'etdir*).

Diğer bir ta'bîr ile de, imâmet-i kübrâ'ya hâiz (*en büyük bir imâmın imâmlığına sâhib*) bir cemâatdır. Bu i'tibâr ile cemâatlere nazaran ümmet, fertlere nazaran imâm gibidir.

Demek ki kısaca **Ümmet**, hâkim bir millet mensûblarının meydana getirdiği ictimâî bir topluluktur (*hey'etdir*).⁹¹ Kur'ân-ı Kerîm'in kırkdokuz yerinde geçen "Ümmet" lâfızları, birbirinden çok az farklar ile bu anlamda ifâde buyurulmuştur.

Şu hâlde asıl anlamı ile "Ümmet", Hazreti Muhammed aleyhi's-selâm'ın peygamberliğine inanıp O'na uyan ve O'nun Allâhü Teâlâ'dan vahy ile alıp insanlara tebliğ ettiği İslâm Dîni'ni kabûl ederek O'nun etrâfında toplanan kimselere denir. Muhammed ümmeti, İslâm ümmeti gibi.

Bunlar, -daha önce de anlatıldığı gibi- *Millet* kelimesini doğru ve gerçek ma'nâsında anlayıp kullanan kimseler olduklarından Allâh'a, Peygamber'e, Kur'ân'a ve İslâm Dîni'ne tam ma'nâsı ile inanıp onun etrâfında toplanırlar ve İslâm Dîni'nin icâblarını tam bir ihlâs ve teslîmiyyet ile yerine getirmeye çalışırlar. Bu bakımdan i'tikâd, ibâdet, ahlâk ve muâmelât ciheti ile birdirler. Aynı şey'lere inanırlar, aynı şey'leri yaparlar. Hedefleri ve gâyeleri birdir. Fakat soy, cins, kavim ve şu'be bakımından ayrı ayrı olabilirler.

Bunların Allâh yanında en yüksek dereceye sâhib olanları ise, -daha önce de belirtirdiği gibi- soylarına, cinslerine, kavimlerine ve şu'belerine göre değil, Allâh'a kulluklarına, Peygamber'e, Kur'ân'a ve Allâhü Teâlâ'nın vaz' etmiş olduğu İslâm Dîni'ne ve onun icâblarına bağlılıklarına göredir.

⁹¹ -Hak Dîni Kur'ân Dili Türkçe Tefsir, C.1.ss.508. ve C.2.ss.743. Elmalılı M..H.Yazır.

Diğer bir deyimle, Allâhü Teâlâ'dan en çok korkanları ve O'na en yakın olmak isteyenleridir ki **müttekî**, **muhsin** ve **muhlâs** sıfatları ile övülen kimseler bunlardır. Bu konuda şu âyet-i kerîme, bu husûsu daha iyi aydınlatıp açıklar:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ط
إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ط إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ.

“Ey insanlar, hakîkat, biz sizi bir erkek ile bir dişiden yaradık, Sizi, (sırf) birbiriniz ile tanışsınız diye, büyük büyük cem’iyetlere, küçük küçük kabîlelere ayırdık. Şübhesiz ki sizin Allâh nezdinde en şerefliiniz, **takvâca** en ileride olanınızdır. Hakîkaten, Allâh her şey’i bilen, her şey’den haberdar olandır”.⁹²

Kur’ân-ı Kerîm’in “**Müttekî**” diye vasıflandırdığı bu kimselerin güzel hâlleri ve mutlu âkıbetleri, Kur’ân-ı Kerîm’de ve Hadîs-i şerîf’lerde, açık bir şekilde anlatılıp îzah edilmişdir ki bunlardan ba’zıları şöyledir:

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ط تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ.

“Îmân edip de sâlih ameller (güzel güzel işler ve ibâdetler) yapanlar, Rabb’lerinin izni ile, içerisinde dâim kalmak üzere, altlarından ırmaklar akar cennetlere sokulacaktır. Onların tahiyetleri (birbirine olan iltifatları, duâları, cemîleleri, sağlık temennîleri) **selâmdır**”.⁹³

⁹² -Hucurât, 13.

⁹³ -İbrâhim, 23.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعدَ الْمُتَّقُونَ ط فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ ح وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ ح وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ح وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى ط وَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَعْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ ط كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ.

“(Şirkden) sakınanlara va’d olunan cennetin sıfatı (şudur): İçinde, rengi, kokusu, hiç bir vasfı bozulmayan sudan ırmaklar; tadına aslâ hâlel gelmeyen sütden ırmaklar; içenlere lezzet veren şarabdan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır. Orada, meyvelerin her çeşidi onlarıdır. (Üstelik) Rabb’lerinden de bir mağfiret vardır. Hiç bunlar, o ateşde ebedî kalan ve bağırsaklarını parça parça eden kaynar bir sudan içirilen kimseler gibi midir?”⁹⁴

جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ط رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ.

“Onların Rabb’leri ındindeki mükâfâtı, atlarında ırmaklar akmakta olan Adn cennetleridir. Hepsi de içlerinde ebedî, dâimî kalıcıdırlar. Allâh bunlardan (tâatleri sebebi ile) hoşnûd ve râzı olmuştur. Bunlar da O’ndan (ve verdiklerinden) hoşnûd ve râzı olmuşlardır. İşte bu (saâdet ve mutluluk), Rabb’inden korkanlara mahsûsdur”⁹⁵

Hazreti Muhammed *aleyhi’s-selâm*’ın peygamberliğini i’lân ettiği zamandan kıyâmete kadar gelip geçecek bütün insanlar, -aslunda, bütün insanlara gönderilen son peygamber olması

⁹⁴ -Muhammed, 15.

⁹⁵ -Beyyine, 8.

hasebiyle- Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm*'ın ümmetidir. Fakat bunlardan bir kısmı O'nun peygamberliğini ve getirdiği dîni kabûl edib O'nun etrâfında toplanmışlardır. Bunun için bunlara **“Ümmet-i icâbet”** denilmiştir. Bir kısmı da O'nun peygamberliğini ve getirdiği dîni kabûl etmeyerek O'nun etrâfında toplanmamışlardır. Bununla berâber bunlar, dâimâ İslâm'a da'vet hâlinedirler. Bunun için de bunlara **“Ümmet-i da'vet”** denilmiştir. Şu âyet-i kerîme, bunun böyle olduğunun en güzel ve en açık bir delîlidir.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ.

“(Habîbim) de ki: Ey insanlar, şübhesiz ben, Allâh'ın size, sizin hepinize gönderdiği peygamberim. O Allâh ki göklerin ve yerin mülk-ü tasarrufuna mâlikdir. Kendisinden başka hiç bir tanrı yoktur. Diriltmekde ve öldürmekde olandır. O hâlde Allâh'a ve ümmî bir peygamber olan Rasûl'üne -ki kendisi de o Allâh'a ve O'nun sözlerine îmân etmekde olandır- îmân edin. O'na tâbi' olun. Tâ ki doğru yolu bulmuş olasınız”.⁹⁶

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ.

“(Habîbim) Seni (rahmetimizin) müjdecî (si, azâbımızın) haberci (si) ve bütün insanların peygamberi olmakdan başka (bir sıfatla) göndermedik. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler”.⁹⁷

⁹⁶ -A' râf, 158.

⁹⁷ -Sebe', 28.

Kur’ân-ı Kerîm’in elliye yakın yerinde geçen ve bizlere büyük hakikatleri açıklayıp bildiren “Ümmet” lâfzının bulunduğu âyet-i kerîmelerden ba’zıları da şöyledir:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمَنْ دُرِّبْنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ ص

“Ey Rabb’imiz, bizi sana teslîmiyyetde sâbit kıl. Soyumuzdan da yalnız Sana boyun eğen müslümân bir ümmet (yetişdir)”.⁹⁸

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ط

“(Ey Muhammed ümmeti), böylece sizi vasat (orta) bir ümmet yapmışızdır; insanlara karşı (hakîkatin) şahidleri olasınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir şahid olsun diye”.⁹⁹

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ط

“Siz, insanlar için (insanlığın fâidesi için gayb’dan Yâhud levh-ı mahfûz’dan seçilip) çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emr eder, kötülükden vaz geçirmeye çalışırsınız. (Çünkü) Allâh’a inanırsınız”.¹⁰⁰

Bütün bunlar karşısında akıl ve basîret sâhibi bir kimseye düşen vazîfe, hakk ve gerçek olan bu ilâhî seslere kulak verip bâtıldan yüz çevirerek hakk ve gerçek olan Peygamber’in

⁹⁸ -Bakara, 128.

⁹⁹ -Bakara, 143.

¹⁰⁰ -Âl-i İmrân, 110.

da'vetini kabûl etmek ve O'nun etrâfında toplananlar ile birlikde olmaktır.

Konumuzu, Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm*'ın Vedâ' Hacc'ında ve hastalığı esnasında söylediği düşündürücü ve düşünmesini bilene ibret verici sözlerinden ba'zıları ile bitirelim:

“Ey Allâh'ın kulları, Allâh'dan korkup korunmanızı ve O'na itâat üzere olmanızı vasiyet ederim.

Ey insanlar, biliniz ki yarın Allâh'ın huzûruna varacak ve yaptığınız işlerden sorumlu olacaksınız. Sakın benden sonra eski ve kötü âdetlere dönüp de birbirinizin boynunu vurmayınız. Bu vasiyetlerimi burada bulunanlar burada bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunup da iştenden daha iyi anlayarak muhâfaza etmiş bulunur.

Ey insanlar, sözlerimi iyi dinleyip düşününüz. Muhakkak bilmelisiniz ki her Müslümân diğer Müslümân'ın kardeşidir. Bütün Müslümân'lar eşitdir.

Ey insanlar, şeytan artık bu topraklarda tapılan bir şey' olmaktan, yeniden nüfûz ve saltanatını kurmak kudretinden tamâmen ümîdini kesmiştir. Fakat bu kaldırdığım şey'ler hâricinde, içinizden her kim onun arzûlarına uyararak küçük gördüğü işlerde ona uyarsa o yine memnûn olacaktır. Bunun için ona karşı dâimâ uyanık bulununuz ve dîninizi korumak için bunlardan da kaçınız.

Ey Mü'min'ler, size öyle bir beyyine (ap-açık bir delil) bırakıyorum ki ona sıkı tutunursanız sonuna kadar dalâlete

*düşmezsiniz. Bu beyyine Allâh'ın kitâbı **Kur'ân** ile Rasûl'ünün **Sünnet**'idir.*

Ey insanlar, tebliğ etdim mi? Yarın bu size sorulacaktır. Beni sizden soracaklardır”.

“Bundan sonra sizin bir daha putperestliğe döneceğinizden endişe etmiyorum. Endişe etdiğim şey’, sizin dünyâ işlerine dalarak ve servet peşinde koşarak birbirinizin kanını dökmenizdir. İhtiras ile nefsâniyyet güdüp didişmenizdir. İşte o zaman siz de sizden önceki milletler gibi helâk olursunuz. Çünkü ihtiras, ni'metden mahrûmiyete sebeb olur.

Siz iyi olursanız âmirleriniz de iyi olur. Kötülerin başına kötü geçerse kimin kimde hakkı varsa helâllaşsın. Zîrâ âhiretde cezâyâ uğramak, dünyâda mahcûb olmaktan kötüdür”.

“Ey insanlar, helâl ve harâmı sakın bana atf etmeyiniz. Ben ancak Allâh'ın, Kitâb'da helâl etdiğini helâl, harâm kıldığını da harâm kıldım.

Ey Rasûlü'llâh'ın kızı Fâtıma, ey Rasûlü'llâh'ın halası Safiyye, sizi ukbâda kurtaracak bir şey' yapınız. Yoksa ben sizi kurtaramam.

Ey Ashâbım ve ey cemâat, ben haberimi aldım, Allâh'a gidiyorum. Dîninizi, emânetinizi ve sizi Allâh'a ısmarladık. Sizlere selâmetler dilerim. Allâh'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun”.

Ümmet kelimesinin ifâde etdiği anlamları bu şekilde öğrenip bu şekilde inanan bir kimse, elbetde ki bu inanç ve yaşayışının bir neticesi olarak “Ümmetci” olacak ve bu vasfını hiç bir

şey'e tercih etmeyecektir. Aynı zamanda inandığı peygamberi de her şey'den üstün tutacak, emirlerini dinleyip O'na itâat edecek ve bu husûsda hiç bir fedâkarlıktan çekinmeyecektir.

İslâm'da her cihetden en yüksek dereceye ulaşmış olan Ashâb-ı Kirâm böyle yapmış, onlardan sonra gelip onlara uyanlar da aynı şey'leri yapmışlar ve hâlen de yapmaktadırlar. Bundan sonra da aynı şekilde hareket etmeye devam edeceklerdir. Çünkü şu âyet-i kerîme'ler ve Hadîs-i şerîf de belirtilen husûslar, bunun böyle olmasını âmirdir:

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ط

“Peygamber, Mü'min'lere öz nefislerinden evlâdır. Zevceleri de (Mü'min'lerin) analarıdır”.¹⁰¹

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ ط

“Biz hiç bir peygamberi, Allâh'ın izni ile kendisine itâat edilmesinden başka bir hikmetle göndermedik”.¹⁰²

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا.

“Öyle değil, Rabb'ine and olsun ki onlar aralarında kimi oraya, kimi buraya çekdikleri (kavga ettikleri) şey'lerde, Seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiç bir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar”.¹⁰³

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ.

¹⁰¹ -Ahzâb, 6.

¹⁰² -Nisâ', 64.

¹⁰³ -Nisâ', 65.

“Sizden her hangi biriniz beni evlâdından, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikce (hakîkî) mü'min olamaz”.¹⁰⁴

Evet, bunlara kulak veren, bunları gören, bunları anlayıp idrâk etmesini bilen bir kimse; gafletten, dalâletten, sapıklıktan, körlükten, sağırlıktan, basiretsizlikten, bâtil hevâ ve heveslere uymaktan kendini kurtararak hakk ve gerçek olan doğru yola -İslâm yoluna- yönelmesini bilir ve Rabb'ine mutlu bir gidiş ile döner. Çünkü, şu âyet-i kerîme'lerde belirtilen yüksek hakîkatlere gönül vermiş ve ona göre hayâtını düzenlemeye çalışmıştır:

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. ط

“Biz (dünyâda) Allâh'ın (teslîm olmuş kulları) yız ve biz (âhirette de) O'na dönücüleriz”.¹⁰⁵

ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ.

“Dosoğru dîn işte budur. Fakat insanların pek çoğu bilmezler”.¹⁰⁶

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ.

“Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak bana kulluk etsinler (beni tanısınlar, beni bilsinler) diye yaratdım”.¹⁰⁷

¹⁰⁴ -Bu Hadîs-i şerîf, İmâm Ahmed, Buhârî, Müslim, Neseî ve İbn-i Mâce'nin Enes radıye'llâhü anh'dan tahrîc ettikleri bir hadîs-i şerîfidir.

Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm,C.2.ss.708. Hasan Basri Çantay.

Et-Tâcû'l-Câmiu li'l-Usûl fi Ehâdîsi'r-Rasûl s.a.v. C.1.ss.26. Eş-Şeyh Mansûr Ali Nâsîf. (Revâhu'ş-Şeyhan ve'n-Nesâî).

¹⁰⁵ -Bakara, 156.

¹⁰⁶ -Yûsûf, 40.

Evet, bütün bunlardan anlaşılan netîce
ve
yaratılışın gâyesi,

"Allâhü Teâlâ'ya kulluk ve ibâdetdir".

Ne mutlu, bu netîceyi kazanmaya çalışanlara...

Ş A ‘ B ve K A B Î L E

Daha evvel de belirtildiği gibi bundan önceki bahisler ile yakından ilgisi bulunan ve aşağıdaki âyet-i kerîmede geçen “Ş u û b” ve “K a b â î l” lâfızlarının incelenmesi de, konumuzun dördüncü kısmını teşkil etmektedir. Bunun için bizleri bir çok konularda aydınlığa kavuşturacak olan bu kelimelerin de îzâhına çalışalım.

Büyük şerefler peşinde koşarak yüksek derecelere erişmek, dünyevî ve uhrevî mutluluğu kazanmak arzûsunda olan kullarını, gaflet, dalâlet, sapıklık ve her türlü bâtil hevâ ve heveslerden kurtararak hidâyete, saâdete, şerefe, mutluluğa ve en yüksek derecelere ulaştırmak isteyen Allâhü Teâlâ, bu yüksek derecelerin soy-sop, haseb, neseb ve zenginlik gibi şeyler ile kazanılamıyacağını, ancak takvâ ile (*kendisine hakîki bir kulluk ile*) kazanılabileceğini belirtmek üzere, Kur’ân-ı Kerîm’inde şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۗ إِنَّكُمْ أَكْرَمُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَّقِيكُمْ ۗ ط إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ.

“Ey insanlar, hakîkat, biz sizi bir erkek ile bir dişiden yaradık. Sizi, (sırf) birbiriniz ile tanışsınız diye, büyük büyük cem’iyetlere, küçük küçük kabilelere ayırdık. Şübhesiz ki sizin Allâh nezdinde en şerefliiniz, takvâca en

ileride olanımızdır. Hakîkaten, Allâh her şey'i bilen, her şey'den haberdar olandır".¹⁰⁸

Bu âyet-i kerîmede geçen "**Şuûb**" lâfzı "**Şa'b**" kelimesinin; "**Kabâil**" lâfzı da "**Kabîle**" kelimesinin çoğuludur. Hâl böyle olunca bunların müfretlerinin (*tekilerinin*) ma'nâlarını açıklayıp îzah etmek kâfi gelecektir.

Eş-Şa'b (الشَّعْبُ) : Arabca bir isim olan bu kelime, lügatde, ayrılmak, dağılmak, islâh etmek, helâk etmek ve sınamak ma'nâlarıdır. (Feteha) bâbından gelir. Cem'i (*çoğulu*), **Şuûb'** (شُعُوبٌ) dur.

Ayrıca Arab, Acem, Türk gibi en büyük topluluklara (*cemâatlere*) de "**Şa'b**" denildiği gibi bunların her birinden ayrılan ikinci derecedeki büyük topluluklara da (*kabîlelere de*) "**Şa'b**" denir.

Bu topluluklar, *-sırası ile en büyüğünden en küçüğüne doğru-* altı kısma ayrılarak şöyle incelenmiştir:

1-Eş-Şa'b (الشَّعْبُ): Aynı asla, aynı soya mensûb olan büyük topluluklar.

2-El-Kabîle (الْقَبِيلَةُ): Şa'b'ın küçüğü.

3-El-Fasîle (الْفَصِيلَةُ): Kabîlenin küçüğü.

4-El-Imâre (الْعِمَارَةُ): Fasîle'nin küçüğü.

5-El-Batn (الْبَطْنُ): Imâre'nin küçüğü.

¹⁰⁸ -Hucurât, 13

6-El-Fahz (الْفَحْذُ): Batn'ın küçüğüdür ki kişinin en yakın olan akrâbâsı (*kabîlesi*) dir.

Ba'zıları da, *fasîle*'den sonra “**Aşiret** (الْعَشِيرَةُ)” i de ilâve ederek yedi kısım altında incelemişlerdir.

Bu şekilde bir cem'iyet taksîmâtı yapan Arab'lar, cem'iyet taksîmâtını yaparken, insan bedeninin hilkatini (*yaratılışını*) esâs almışlar ve ona bir benzetme yaparak böyle bir taksîmâtı yapmışlardır. Çünkü Arab'larda, insan kafasını teşkil eden kemiklerden her birine “*Kabîle*”, bunların hepsine “*Kabâil*”, bu baş kemiklerinin *-ya'nî kabîle'lerin-* birleştiği eke (*yere*) de “*Şa'b*” denilmiştir.

Bunun için bu esâsdan hareket edilerek bir babanın sulbünden gelip de bi'l-âhare kollara, dallara, şu'belere ayrılan büyük bir topluluğa, kalabalık bir cemâate de “*Kabîle*” denilmiştir. Aynı zamanda müteaddid kabîleleri bir arada bulunduran, câmi' olan ve hepsi bir asla mensûb bulunan büyük topluluklara, cem'iyetlere de “*Re's*” ve “*Şa'b*” ismi verilmiştir.

Binâen-aleyh bir asla mensûb olan, bir soydan gelen toplulukların hepsinin başı ve büyüğü olan cem'iyet, “*Şa'b*” dır ki bir çok kabîleleri ihtivâ eder.

Bu husûsları göz önünde bulunduran ba'zı müfessirler de, âyet-i kerîmede geçen “**Kabâil**” lâfzı ile Arab batınlarına (*göbeklerine, kabîlelerine*); “**Suûb**” lâfzı ile de Acem ya'nî Arab'ın gayri olan akvâm batınlarına (*kavimlerin, toplulukların batınlarına*) işâret olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁹

¹⁰⁹ -Hak Dîni Kur'ân Dili Türkçe Tefsir, C.6.ss.4478. Elmalılı M. Hamdi Yazır.

Şa'b kelimesi ile yakından ilgili olan “**Şu'be** (شُعْبَة)” kelimesi de lügatde, şu'be, bölüm, kısım, takım, bölüm, bir şey'in parçası ve küçük su yolu ma'nâlarına gelmektedir ki cem'i (çoğulu), “**Şiab** (شِعْب)”, “**Şuûb** (شُعْب)” ve “**Şuabât** (شُعْبَات)” dır.

El-Kabile (الْقَبِيلَة): Bu da Arabca bir isimdir ki lügatde, ona kadar, üçden ona kadar olan halk, bir başa itâat eden insan topluluğu ma'nâlarıdır. Aynı zamanda, bir atadan, bir soydan oldukları hâlde hısımlıkları birbirine uzak olan kalabalık cemâatler, ma'nâsını da ifâde eder. Cem'i (çoğulu), “**Kabâil** (قَبَائِل)” dir.

Aynı atadan, aynı soydan geldikleri hâlde bi'l-âhare muhtelif kollara ayrılan insan topluluklarının hısımlıkları ise, -yukarıda geçtiği gibi- aşağıdaki şekilde altı merteye üzerine tasnif edilmişlerdir:

- 1-Hısımlıkları birbirinden çok uzak olanlara “**Şa'b**”;
 - 2-Hısımlıkları birbirine uzak olanlara “**Kabile**”;
 - 3-Bundan biraz yakın olanlara “**Fasîle**”;
 - 4-Ondan biraz daha yakın olanlara “**Imâre**”;
 - 5-Daha yakın olanlara “**Batn**”;
 - 6-Hısımlıkları en yakın olanlara da “**Fahz**”;
- denilmiştir.

Kabile kelimesi ile yakın bir ilişkisi bulunan “**Kabîl** (الْقَبِيل)” kelimesi de, lügatde, kefil, soy, nevi', sınıf, boy ma'nâlarına geldiği gibi, birbirine muhâlif kavimlerden olan üç

veyâ daha fazla kişilerin meydana getirdiği topluluk, cemâat ma'nâsına da gelir. Türk, Arab, Rûm, gibi. Cem'i, "Kubul (كُئِل)" gelir.

Şu hâlde, bu îzahlardan anlaşıldığına ve âyet-i kerîme'de belirtildiğine göre, bütün insanlar bir erkek ile bir dişiden (*Âdem ile Havvâ'dan*) yaratılmışlardır. Bunun için de neseb bakımından birbirine eşitdirler. Birbirlerine karşı her hangi bir üstünlükleri yoktur.

Bunlardan her hangi birinin haseb, neseb, soy, asl, nesl makam ve zenginlik gibi herhangi bir şey' ile övünmesi, büyüklük taslayıp şerefilik iddiâsında bulunması, tamâmen yersiz, yanlış ve hatâlıdır. Çünkü, insanın şerefi, fazîleti, ve üstünlüğü, *-âyet-i kerîmede de belirtildiği gibi-* **ittikâ'** ile, **takvâ** ile, Zîrâ Allâhü Teâlâ indinde en kerîm, en mükerrem, en şerefli olan kimse, ittikâsı (*takvâsı*) en ziyâde olan kimsedir. Bunun için insanlığın tekâmülü, diğer mahlûkât üzerine olan şeref, fazîlet ve efdaliyeti de, ancak **ittikâ'** ile.

Binâen-aleyh şeref, fazîlet, üstünlük ve efdaliyet isteyen bir kimse veyâ bir topluluk, bunları **takvâda** aramalı ve ona yönelmelidir. Nitekim bir Hadîs-i şerîf'de, Hazreti Muhammed *aleyhi's-saelâm*, şöyle buyurmaktadır:

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكُونَ أَكْرَمَ النَّاسِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ.

"Bir kimseyi, insanların en kerîmi, en mükerremi, en şerefli, en fazîletlisi, en üstünü olmak mesrûr ederse (sevindirirse) Allâh'a ittikâ' etsin, O'na takvâlı olsun".³

3-Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsir, C.6.ss.4479-4481. Elmalılı Ham.Yazır.

Demek ki bir erkek ile bir dişiden yaratılıp da řa'blar ve kabîleler hâline ayrılış, büyük büyük cem'iyetlere, küçük küçük kabîlelere bölünüş, darılıp darılıp dağılmak, ayrılmak, döğüşmek, didişmek, bozgunculuk yapmak, ihtilâfa düşmek, fitne ve fesat çıkarmak için değıl; tanışıp yardımlaşmak, yaklaşıp sevişmek, düşünüp güzel ahlâk sâhibi olmak, bu sûretle de daha büyük ve daha güzel cem'iyetler meydana getirip korunmak içindir. Bu hâl ise, insanlık için bir **gâye**, Müslümân için bir **husn-i âkıbet** (*güzel bir netice*) dir.

Akıl ve basîret sâhibi olan bir insanın veyâ bir topluluğun, yapacağı ve yapabileceğı en güzel ve en üstün şey' de ancak budur. Bundan başkası boş ve bâtıldır ki pişmanlıktan ve zulümden başka bir netice meydana getirmez.

Buraya kadar yapılan îzahlar içerisinde geçen bir kaç kelimeyi daha açıklamak uygun olacaktır ki onlar da şunlardır:

El-Haseb (*أَلْحَسَبُ*): Asl, nesl, soy, kuşak, şeref ma'nâlarına geldiğı gibi; kişinin karâbeti, ehli ve zürriyeti ma'nâlarına da gelir. Ayrıca baba tarafından gelen şeref, asillik, soy temizliğı ma'nâlarını da ifâde eder. Cem'i, "**Ahsâb** (*أَحْسَابُ*)" gelir.

En-Neseb (*أَلَنْسَبُ*): Asl, nesl, soy ma'nâlarına geldiğı gibi; bir şey'in bir şey'e, bir kimsenin bir kimseye nisbet edilmesi ma'nâlarına da gelir. Cem'i, "**Ensâb** (*أَنْسَابُ*)" dır.

Bir kimsenin **nesebi** zikr edildiğı zaman da **erkeğıe nisbet edilir** ki İslâm'da bu bir esâsdır. Bunun için de ba'zan soyca,

soy bakımından ma'nâsına “*Neseben* (نَسَبًا)”, ba'zan da soylu, soyu temiz, asîl ma'nâsına “*Nesîb* (نَسِيبٌ)” ta'bîrleri kullanılır.

Kur'ân-ı Kerîm'de geçen “*Neseb*” lâfızları da, ekseriyetle bu ma'nâları ifâde eder ki şu âyet-i kerîme'ler buna güzel bir misâldir:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ط وَكَانَ رُبُّكَ قَدِيرًا.

“Sudan bir beşer yaratıp da onu soy sop sâhibi (neseb ve sıhriyyet sâhibi) yapan, O'dur. Rabb'in (her şeye) kemâliyle kâdirdir”.¹¹⁰

فَإِذَا تَفَحَّحَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ.

“Sûra üfürüldüğü zaman da artık aralarında o gün (böbürlenecekleri) soyları sopları olmadığı gibi (birbirinin hâlini) de soruşamazlar onlar”.¹¹¹

El-Asl* (أَلْأَصْلُ)**: Asl, kök, dip, kütük, temel, esâs, kâide, kural, hakîkî, hâlis, sâfî ma'nâlarına geldiği gibi; her nesnenin esfeli (*aşağısı*), soy soysop, haseb, neseb ma'nâlarını da ifâde eder. Cem'i, “Usûl* (أُصُولٌ)**” dür.

En-Nesl* (اَلنَّسْلُ)** : Oğul, kız, nesil, kuşak, soy, döldöş ma'nâlarıdır. Cem'i, “Ensâl* (اَنْسَالٌ)**” dir.

¹¹⁰ -Fürkan, 54.

Sıhriyyet: Kız alıp vermekle, evlenmekle meydana gelen akrâbâlık.

¹¹¹ -Mü'minûn, 101.

Bu ikisi ile ilgili olarak ba'zan "*Asl-ü nesl* (أَصْلُ نَسْلِ)" ta'bîri kullanılır ki soysop, asıl, nesil ma'nâlarıdır. Ba'zan da "*Asîl* (أَصِيلٌ)" denilir ki kavi, muhkem, sağlam ma'nâlarıdır.

El-Irk (الْعِرْقُ) : Damar, asıl, nesil, zürriyyet, sülâle, soy, ağaç ve ot kökü ma'nâlarıdır. Cem'i, "*Urûk* (عُرُوقٌ)" ve "*Irâk* (عِرَاقٌ)" gelir.

Bununla ilgili olarak "*Arik* (عَرِيفٌ)" denilir ki asîl, haseb ve neseb sâhibi, haseb ve neseb ehli, haseben neseben asîl, kerîm kimse ma'nâsındır.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ جُعِلَهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ غُلُوبًا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ط
وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ.

"İşte âhîret yurdu. Biz onu yer yüzünde ne teğallüb (üstünlük), ne de fesâd arzûsuna düşmeyeceklerimize veririz. Nihâî zafer (iyi sonuç), (Allâh'a yönelib O'nun ıkâbından sakınan) müttekî'lerindir".¹¹²

¹¹² -Kasas, 83.

NETİCE

Buraya kadar îzâhına çalıştığımız konularda,

H a n î f l i k ‘in, şirkin en küçüğünden en büyüğüne kadar her çeşidini içine alan bütün şirk dînlerine karşı, yalan, yanlış, eğri, bozuk, sahte, bâtıl, uydurma inanç ve akîdelerden, hevâ ve heveslerden, fikir ve ahlâk kurallarından yüz çevirip dâimâ hakka ve doğruya yönelerek dîni, yalnız Allâh için hâlis kılıp Tevhîd, İhlâs ve İstikâmet esâsları ile tertemiz doğrultmak, onda tefrîka çıkarmayıp dâimâ onun etrâfında doğrulukla toplanmaya çalışmak, bu sûretle de tam bir ihsân, ihlâs ve teslîmiyyet ile yalnız Allâh’a kulluk ve ibâdet edip ecir ve mükâfâtını O’ndan beklemek, olduğunu;

Diğer bir ifâde ile,

İnsanlığı, yanlış inanç ve akîdelerden kurtararak tam bir Tevhîd, İhlâs ve Teslîmiyyet ile yalnız Allâh’a kulluk ve ibâdet etmelerini, bunun netîcesi olarak da dünyâda ve âhiretde selâmetde olmalarını sağlamak amacı ile Allâhü Teâlâ tarafından *-rahmetinin bir eseri olarak-* va’z olunmuş ve Peygamberleri vâsıtası ile insanlara bidirilmiş ilâhî kânûnlar, olduğunu;

Bu kânûnları kabûl edip ona yönelerek onun i’tikâd, ibâdet, ahlâk ve ictimâiyyet (*muâmelât*) esâslarına sımsıkı bağlanan, bu sûretle de onun etrâfında toplanan kimselere *“H a n î f”* denildiğini;

aynı şekilde,

Millet 'in, bir peygamberin Allâhü Teâlâ'dan vahy ile alıp insanlara teblîğ ettiği dîne ve bu dîne inanıp onun etrâfında toplanan insanlara verilmiş bir isim, olduğunu;

Ümmet 'in de, Hazreti Muhammed *aleyhi's-selâm*'ın peygamberliğine inanıp O'na uyan ve O'nun Allâhü Teâlâ tarafından vahy ile alıp insanlara teblîğ etmiş olduğu İslâm Dîni'ni kabûl ederek O'nun etrâfında toplanan kimseler olduğunu;

Bunların hepsine de, i'tikâd yönünden **dîn**, amel yönünden **şerîat**, topluluk yönünden **millet** veyâ **ümme**t denildiğini;

öğrenmiş olduk.

Şu hâlde, gerçek ma'nâsında **Hanîf** ve **Hanîflik**, **Millet** ve **Milliyetçilik**, **Ümmet** ve **Ümmetçilik**, aynı anlamlarda kullanılmakta ve aynı şey'leri fâde etmektedir.

Çünkü *-Ebu'l-Feth Muhammed Eş-Şehristânî* in de dediği gibi-, i'tikâd edilen (*doğru olduğuna inanılan*) ne ise *-esâs i'tibâriyle-* amel edilen odur. Amel edilen ne ise, *-esâs i'tibâriyle-* ictimâ' edilen de odur.

Hakikat bu olunca, akıl ve basîret sâhibi kimseler olarak bize düşen en büyük görev, kendisine uyulacak, peşinden gidilecek, etrâfında toplanılacak en doğru dîni, en doğru rehberi, en doğru düzeni, en doğru sistemi, en doğru önderi, arayıp bulmaktır. Bu yol da, *-daha evvel geçen konularda anlatıldığı gibi-* Allâh'a, Kur'ân'a ve Peygamber'e inanmak, onlara tam bir teslimiyet

ile itâat etmek, bu sûretle de hakîkî İslâm'ı, *-dalâlete, bid'ate, hatâya ihtilâfa ve tefrîkaya düşmeden-* bütün hükümleri ile yaşamaya ve yaşatmaya çalışmaktır.

Akıllı olup şaşırmadığını, gerçeği görüp yanılmadığını, basîretli olup aldanmadığını, anlayışlı olup aldatmadığını, hakkı dinleyip bâtıla kulak vermediğini, kendisinin veyâ başkalarının hevâ ve heveslerine uyup onların peşinden gitmediğini, Allâh'a karşı denkler, eşler, benzerler, ortaklar, düzenler, sistemler, önderler tutarak onları *-Allâh'ı sever gibi-* sevmediğini, iddiâ edenler, bu yola yönelmeli, bu yolu sevmeli, bu yolda ömür tüketmeli ve bu yolda can verip Yaratan'a dönmelidir.

Gerçek yol, doğru istikâmet, zevkli ticâret, temiz kazanç, mutlu bir hayat, mes'ûd bir netîce, ancak bu anlayış ve yaşayış ile mümkündür. Aksi ise boş, bâtıl ve fayda vermeyen bir pişmanlıktır.

Evet, bâtıl yollar içinde, hakkı ve hakîkati, doğruyu ve gerçeği, iyiyi ve güzeli, arayıp bularak yaşamaya ve yaşatmaya çalışmak ne güzel bir netîce ve ne mutlu bir insanlık vasfı...

Konumuzu, şu âyet-i kerîme'ler ile bitirelim:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ۗ ط

“İnsanlardan bir kısmı da vardır ki (her hakîkati gözleri ile görüp bildikleri hâlde) Allâh'a karşı bir takım endâd (denkler, eşler, benzerler, düzenler, sistemler, önderler) edinirler de onları Allâh'ı sever gibi severler. (Onlara,

Allâh'a olan sevgileri gibi muhabbet beslerler. Onların emirlerine, nehiyelerine, arzûlarına itâat ederler. Böyle yapmak sûretiyle de Allâh'a şirk, eş, ortak koşarlar. Allâh'a karşı yapacakları kulluklarını onlara karşı yaparlar. Allâh'ın rızâsını düşünmeden onların rızâsını kazanmaya çalışırlar. Hattâ Allâh'a isyân olan şey'lerde bile onlara itâat ederler). **Halbuki îmân eden kimselerin Allâh'a karşı olan sevgi (ve itâat) leri ise, her şey'den ziyâdedir**".¹¹³

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ.

“Ey îmân edenler, Allâh'dan nasıl korkmak (ittikâ' etmek) lâzım ise, öylece korkun (ittikâ' edin). Sakın siz, Müslümân'lar (olmak) dan başka (bir sıfatla) can vermeyin".¹¹⁴

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۗ وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ...

“Hepiniz, topdan sımsıkı Allâh'ın ipine (Kur'ân-ı Kerîm'e, İslâm Dîni'ne, Allâh için ihlâsa, Allâh'ın emrine, Allâh'a itâate) sarılın. Parçalanıp ayrılmayın. Allâh'ın, üzerinizdeki ni'metini düşünün ”.¹¹⁵

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.

“Bir de içinizden öyle bir topluluk bulunmalıdır ki (onlar herkesi) hayra çağırırlar, iyiliği emr etsinler, kötülükden

¹¹³ -Bakara, 165.

¹¹⁴ -Âl-i İmrân, 102.

¹¹⁵ -Âl-i İmrân, 103.

vaz geçirmeye çalışsınlar. İşte onlar murâda erenlerin ta kendileridir”.¹¹⁶

H â t i m e

وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

Nihâî zafer, (iyi sonuç, mutlu netice), Allâh'a yönelip O'nun ıkâbından sakınan Müttekî'lerindir.¹¹⁷

Her hamd-ü senâ, bütün âlemlerin Rabb'i olan Allâh'adır.

Salât ve selâm, Rasûl'ümüz Hazreti Muhammed üzerine, tayyîb ve tâhir olan Âl ve Ashâb'ın üzerine ve Kıyâmet'e kadar ihsân ile Âl ve Ashâb'ına tâbi' olanların üzerine olsun. Âmîn.

¹¹⁶ -Âl-i İmrân, 104.

¹¹⁷ -Kasas, 83.

F i h r i s t

Bâtıl Yollar İçinde Doğruyu Arayanlara HAKK YOL	3
Besmele, Hamdele, salvele	5
Ö n s ö z	7
HANîF ve HANîFLİK	15
MİLLET ve MİLİYYETCİLİK	41
ÜMMET ve ÜMMETCİLİK	69
ŞA'B ve KABİLE	80
NETİCE	88
H a t i m e	92
Fihrist	93
Özgeçmiş	94

A.Celâleddin Karakılıç

1929 yılında Talas'da doğdu.İlkokulu Talas ve Konya Ereğlisi'nde, Ortaokulu Kayseri ve Karaman Ortaokulunda ve Lise tahsilini de Kayseri Lisesi'inde tamamladıktan sonra İ.Ü.Tıp Fakültesi'ne girmek üzere iken -bir lûtf-i ilâhî olarak- 1950-1951 ders yılında A.Ü. İlâhiyat Fakültesi'ne devam edip 1954 yılında mezun oldu ve Trabzon İmam-Hatip Okulu Meslek dersleri öğretmenliğine atandı. Aynı yıl vatanî görevini yapmak üzere oradan ayrıldı.Yedek Subay olarak askerlik görevini tamamladıktan sonra Kayseri İmam-Hatip Okulu Meslek Dersleri Öğretmeni oldu.

1958-1962 yılları arasında Hasbekli Hoca diye ma'rûf merhûm ve mağfûr Kur râ'dan Hacı Hâfız Mû'min Akan'dan Kur'ân-ı Kerim'in tecvîd ve ta'lîmini öğrendi. Bu aradaki çalışmaları ile de "Tevvîd İlmi -Kur'ân-ı Kerim Okuma kâideleri-" isimli kitabını hazırladı. Ayrıca yine Kur râ'dan, Karabey'in Hâfız diye ma'rûf merhûm ve mağfûr Mehmed Karakılıç'dan da istifâde etdi. Daha sonra da İlm-i Kirâat ile ilgili çalışmaları oldu.

1962-1966 yılları arasında Kayseri İmam-Hatip Okulu Müdürü, 1966-1968 yıllarında Niğde İmam-Hatip Okulu Meslek dersleri Öğretmeni, oradan tekrar Kayseri İ.H.O. Meslek Dersleri Öğretmeni oldu. 1971-1972 yıllarında Diyanet İşleri Başkanlığı Dînî Hizmetler ve Din Görevlilerini Olgunlaştırma Daire Başkanlığına atandı. Kendi isteği ile bu görevden ayrıldıktan sonra tekrar Kayseri İ.H.Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni oldu ve 1984 ders yılı sonunda aynı görevde iken emekli oldu.

Gerek memûriyet hayatında gerekse emekli olduktan sonra bir çok hayır işlerinde çalıştı. Fahrî vâizlik yaptı. Evli ve 4 çocuk sahibi olup, hayatı boyunca İslâm'a, Müslüman'lara ve insanlığa hizmeti şîâr edindi.

BASILMIŞ ESERLERİ

- 1-Tevvîd İlmi, (Kur'ân-ı Kerim Okuma Kâideleri) (6.Baskı) (17x24)=(204 Sayfa).
- 2-Hz. Muhammed aleyhi's-selâm'n Hayatı
- Eşsiz Ahlâk ve Fazîletleri (4.Baskı) (17x24) (12+728)=(740 Sayfa)
- 3-Fıkıh Usûlü (2.Baskı) (17x24)=(532 Sayfa)
- 4-Bâtıl Yollar içerisinde Doğruyu Arayanlara Hakk Yol (3.Baskı)... (14x20)=(96 Sayfa)
- 5-İslâm'da İstişâre (2.Baskı) (14x20)=(60 Sayfa)

Bâtıl Yollar İçinde Doğruyu Arayanlara HAKK YOL

- 6-Zamânımızda Tevhîd ve Şirk (5.Baskı) (14x20)=(360 Sayfa)
7-Kısa İlm-i Hâl Bilgileri (2.Baskı) (14x20)=(212 Sayfa)
8-Kıyâmet ve Kıyâmet Alâmetleri (2.Baskı)..... (14x20)=(288 Sayfa)

HABARLEŞME ADRESİ

A.Celâleddin Karakılıç
Kıçıköy Mah. Altıntepe Cd.
Gonca Sok.No: 16
Talas – Kayseri

Tel: (0352) 437 00 27

Bâtl Yollar İçinde Doğruyu Arayanlara HAKK YOL

وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا.

"Allâh'a ibâdet (ve kulluk) edin. O'na hiç bir şey'i eş tutmayın"

Nisâ', 36

وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

"Hepiniz toptan Allâh'ın ipine (Kur'ân-ı Kerîm'e ve İslâm Dînine) sımsıkı sarılın. Parçalanıp dağılmayın. All'ah'ın üzerinizdeki ni'metinizi düşünün".

Âl-i İmrân, 103

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ.

"Allâh'a ve O'nun Rasûlüne itâat edin. (Fikir, görüş, yorum, inanç ve düşünce ayrılıkları ile) birbiriniz ile çekişip didişmeyin. Sonra korku ile za'fa düşersiniz. Rüzgarınız (kuvvet ve kudretiniz kesilip) gider. (Allâh'ın size olan yardımı kesilir. Kuvvetiniz ve devletiniz yok olup gider). Bir de sabr (-u sebât) edin, (sıkıntılara katlanın). Çünkü Allâh, sabr edenlerle berâberdir".

Enfâl, 46

"Bundan sonra sizin bir daha putperestliğe döneceğinizden endişe etmiyorum. Endişe ettiğim şey', sizin dünyâ işlerine dalarak ve servet peşinde koşarak birbirinizin kanını dökmenizdir. İhtiras ile nefsanîyet güdüp didişmenizdir. İşte o zaman siz de sizden evvelki milletler gibi helâk olursunuz. Çünkü ihtiras, ni'metden mahrumiyete sebep olur".

"Siz iyi olursanız, âmirleriniz de iyi olur. Kötülerin başına kötü geçerse, kimin kimde hakkı varsa helâllaşsın. Zirâ âhirette cezâ'ya uğramak, dünyâda mahcûb olmakdan kötüdür".

Vedâ' Haccı dönüşündeki Hutbesi'nden.

YAZARIN BASILMIŞ ESERLERİ

1-Tecvid İlmi, (Kur'ân-ı Kerîm Okuma Kâideleri) (6.Baskı) (17x24)=(204 Sayfa).

2-Hz. Muhammed aleyhi's-selâm'n Hayatı

Eşsiz Ahlâk ve Fazîletleri. (4.Baskı)(17x24) (12+728)=(740 Sayfa)

3-Fıkıh Usûlü (2.Baskı) (17x24)=(532 Sayfa)

4-Bâtıl Yollar İçerisinde Doğruyu Arayanlara Hakk Yol (3.Baskı) .. (14x20)=(86 Sayfa)

5-İslâm'da İstişâre (2.Baskı) (14x20)=(60 Sayfa)

6-Zamânımızda Tevhîd ve Şirk (5.Baskı) (14x20)=(360 Sayfa)

7-Kısa İlm-i Hâl Bilgileri (2.Baskı) (14x20)=(212 Sayfa)

8-Kıyâmet ve Kıyâmet Alâmetleri (2.Baskı)..... (14x20)=(288 Sayfa)